

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IVANA LUČIĆA 3

Jagoda Mesić

**Informacijska pismenost studenata kao (ne)razlikovno obilježje u kontekstu pripadnosti
različitom socio-ekonomskom i obrazovnom okolišu**
diplomski rad

Mentor: dr. sc. Sonja Špiranec, izv. prof.

Zagreb, 2015.

ZAHVALA

Zahvaljujem svojoj mentorici dr. sc. Sonji Špiranec, izv. prof., na savjetima, strpljenju i nesebičnoj potpori koje mi je iskazivala tijekom izrade svih mojih radova, pa tako i ovoga.

Također zahvaljujem svim profesorima i asistentima na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti na iskazanoj potpori tijekom studiranja.

U konačnici, veliku zahvalnost dugujem i svim svojim ispitanicima na iskazanoj dobroj volji, vremenu i povjerenju koje su mi iskazali pristavši biti sastavnim i ključnim dijelom ovoga rada.

SADRŽAJ

Zahvala.....	2
Sadržaj.....	3
1. Uvod.....	4
2. Metodološki pristup istraživanju.....	6
3. Teorijski pristup istraživanju.....	8
3.1. O kompetentnome pojedincu i društvu znanja.....	8
3.2. Pismenost i složeniji koncepti.....	9
3.2.1. Informacijska pismenost.....	10
3.3. Hrvatska i Srbija: pojedini socio-ekonomski pokazatelji i perspektive.....	13
4. Rezultati istraživanja.....	16
4.1. Tematski blok I: Osnovni podaci.....	16
4.2. Tematski blok II.: Društvo i pismenost.....	23
4.3. Tematski blok III.: Informacije i osobne odluke.....	33
5. Rasprava.....	49
6. Zaključak.....	55
7. Literatura.....	57
8. Prilozi (anketni obrazac).....	63
9. Sažetak.....	74

1. UVOD

Izazovi suvremena života, trajno mobilizirani i uvjetovani različitim i učestalim metamorfozama društva (od kojih su najizraženije one tehnološke prirode), iznjedrili su potrebu za novim konceptima i fenomenima koji omogućavaju realizaciju sve složenijih zahtjeva za neovisnim, informiranim te kritičkom mišljenju i (samousmjerenom¹)² učenju sklonim (a time i konkurentnim) pojedincem koji je sposoban funkcionirati u promjenjivom (sve tehnologiziranijem, ali i krizama³ izloženijem) okolišu u kojemu "svaka tehnologija koja potiče slobodu izražavanja sa sobom donosi veliki broj dezinformacija"⁴. Polazeći od te presudne potrebe za odgovarajućim konceptima i kompetencijama kao tvorbenih i razvojnih elemenata informacijskoga društva i društva znanja (koncepta koji je na neki način inauguriran konceptom industrije znanja⁵, a koji se odnosi na "sposobnost prepoznavanja, stvaranja, obrade, transformacije, širenja i iskorištavanja informacija u izgradnji i primjeni znanja za ljudski razvoj"⁶), u kojima pitanje "autentičnosti, istinitosti i pouzdanosti"⁷, kao i "vrijednosti i svrsishodnosti"⁸ više nije samo problem osiguravanja prednosti i napretka, već i opstanka⁹), ovim se radom propituju (i istodobno suočavaju) pojedini aspekti informacijskoga ponašanja oblikovanoga u određenoj društveno-ekonomskoj i obrazovnoj tradiciji i okolini. Povodeći se za time kako je "bilo koja pismenost uvijek situirana kulturološka praksa uvjetovana ideologijom, moćima ili društvenim kontekstom"¹⁰ te opažajem da su "postupci čitanja i pisanja redovito povezani sa širim kulturološkim, povijesnim, društvenim i političkim sustavima"¹¹, tendencija se pismenosti (ili njezinih pojedinih elemenata), da potencijalno i posredno preuzima odlike svojevrstnih razlikovnih obilježja, ovdje promatra kroz prizmu pojedinca zatečena u procesu obrazovanja i izdvojena s ciljem sučeljavanja na

¹ Usp. Andretta 2005:13 prema Bruce 2002:5

² Ovaj se pojam može pronaći i u Zakonu o obrazovanju odraslih (NN 24/10) koji čl. 3. st. 7. samousmjerenom učenje odraslih definira kao "aktivnosti u kojima odrasla osoba samostalno uspostavlja kontrolu nad procesom učenja kao i odgovornost za rezultate učenja" [Zakon o obrazovanju odraslih. // Zakon.hr. URL: <http://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih> (14. 6. 2015.)]

³ Bilo da je riječ o svjetskoj ekonomiji i sve prisutnijem problemu globalna terorizma i humanitarnih kriza ili lokalnim ratnim sukobima i prijemcima svjetonazorskoga tipa (kao što se to može pratiti i u hrvatskome društvu, posebno kroz prizmu predizbornih kampanja i referendumskih inicijativa). Tu valja uzeti u obzir i kontekst tehnološkoga napretka koji je značajno utjecao na tijek takvih i sličnih događanja.

⁴ Alexander 2008:13

⁵ Njegov je začetnik bio američki ekonomist Fritz Machlup koji ga kao takva uvodi 1962. godine (usp. Zdravković 2008:210)

⁶ Prema društvima znanja 2007:27

⁷ Brković 2008:84

⁸ Ignjatov-Popović 2008:241

⁹ Taj se problem može pratiti i kroz tzv. Slučaj franak u kojemu se, možda po prvi put, uloga pismenosti (točnije, nedostatak one financijske) sve više propituje kao uzrok nastanka egzistencijalne ugroze kreditnih dužnika, kako u Hrvatskoj, tako i u Srbiji.

¹⁰ Špiranec, Banek 2008:89-90

¹¹ Špiranec, Banek 2008:89

razini skupine kako bi kolektivno participirao u pretpostavci da su povoljniji socio-ekonomski pokazatelji nužno u korelaciji s višim razinama pismenosti te kao takvi potencijalno iskoristivi u kontekstu pojedinih zahtjeva suvremena društva (s naglaskom na aspekt obrazovanja) u kojemu "mreže stvaraju novu društvenu morfologiju"¹².

Nastojeći zadržati fokus fenomena informacijske pismenosti na razmeđi procesa (stjecanja) i stanja (stečenosti) kao njegova rezultata¹³, stavlja se naglasak na zastupljenost relevantnih informacija u akademskom i građanskom djelovanju te donošenju pojedinih odluka (i pretpostavljene prednosti koje jedna grupa studenata ostvaruje u odnosu na drugu, i to u kontekstu prepoznavanja i uporabe suvremenih koncepata, kompetencija i fenomena čiju okosnicu i temeljni kapital čini upravo taj relevantni "skup podataka s pripisanim značenjem"¹⁴). Pritom se uzima u obzir da uporaba informacija, s obzirom na partikularne potrebe i afinitete, može biti "djelomično biološki određena"¹⁵, no da su kriteriji relevantnosti u kontekstu pretraživanja informacija "uglavnom određeni kulturološkim čimbenicima"¹⁶ i tradicijama koje proizlaze iz takva konteksta. Ključnost kvalitetne i relevantne informacije, i uopće sposobnosti da se njome valjano upravlja (učinkovito je koristi, odnosno primjenjuje), pokazuje se značajnim i u momentima donošenja odluka izvan osobne sfere i s dalekosežnijim posljedicama¹⁷ (kao što je to, primjerice, područje izbornih procesa jer u suprotnom "birači ne mogu formulirati niti izraziti volju ako nemaju pristup informacijama o kandidatima, strankama i procesu"¹⁸), ali i drugih oblika odgovornog i produktivnog djelovanja u različitim segmentima života i zajednice "za [čiji su] proces odlučivanja jednako opasni i nedostatak informacija ali i njihov prevelik broj"¹⁹ koji u konačnici otežava "razlikovati suštinsku informaciju od svih ostalih informacija"²⁰. To se počinje činiti osobito važnim uslijed posvemašnje ekspanzije interneta zbog koje pitanje "autentičnosti, valjanosti i pozdčnosti"²¹ postaje sve osjetljivijim i to s obzirom na "manjak vjerodostojnosti i pouzdanosti internetskih izvora"²², ali i na druga ograničenja koja su (ne)posredno uvjetovana socio-ekonomskim i obrazovnim politikama i stanjem.

¹² Castells 2000:493

¹³ Usp. Basili 2008:48

¹⁴ Sečić 1995:9

¹⁵ Hjørland 2005:339

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Koja, primjerice, nadilazi status studenta.

¹⁸ Malović 2003:44 prema Christophorou 2003:38

¹⁹ Šiber 2003:98 prema Downs

²⁰ Alexander 2008:13

²¹ Andretta 2005:10 prema Lichtenstein 2000:25

²² Ibid., str.11

2. METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU

Za potrebe je ovoga rada tijekom mjeseca lipnja i srpnja 2015. godine provedeno istraživanje na uzorku od 102 bolonjska studenta koji studiraju na preddiplomskim i diplomskim studijima nekog od visokih učilišta u Republici Hrvatskoj i susjednoj Republici Srbiji. Pritom je ispitanicima ponuđen anketni upitnik²³ sastavljen od 64 pitanja kombiniranoga tipa u kojemu dominiraju pitanja zatvorenoga tipa (što je dijelom diktirao i sam format), a koji je podijeljen u tri tematska bloka pod sljedećim nazivima: *Osobni podaci, Društvo i pismenost te Informacije i osobne odluke*. Upitnikom se, između ostaloga nastojalo dobiti uvid u sljedeće forme i fenomene: društvene aktivnosti i građansku participaciju, percepciju utjecaja određenog socio-ekonomskog, kulturološkog i obrazovnog okoliša, zastupljenost pojedinih dominantnih mišljenja ili komponenti stereotipiziranih vrijednosti, prirodu oblikovanja definicija i predodžbi o fenomenu pismenosti, odnosno konceptu informacijske pismenosti kroz dimenziju njihova značaja za pojedinca i društvo, prosuđivanje vlastitih kompetencija, odnos prema informaciji (i posredno znanju) u kontekstu odabira, pristupa, upravljanja, semantičke i etičke dimenzije te uključenosti pojedinih subjekata i formi u čitavom tom procesu koji rezultira donošenjem odluka i u kojemu i primjena pojedinoga jezika postaje nositeljem određene indikativnosti.

Svim je ispitanicima anketa (izrađena pomoću odgovarajućega besplatnog alata za izradu online anketa) bila dostupna isključivo u elektroničkome obliku, primarno stoga što je u trenutku njezina plasiranja nastava u ljetnome semestru već bila pri završetku ili završena, odnosno zbog lakšeg, bržeg i jeftinijeg pristupa ispitanicima iz Republike Srbije. Pritom valja napomenuti kako je do ispitanika iz Srbije bilo nešto zahtjevnije doći s obzirom na to da je pronalazak ispitanika određenim dijelom bio nasumičan, a samim time i potencijalno neizvjesnijega ishoda (po pitanju odaziva i krajnjih rezultata)²⁴ te da su ispitanici anketu ispunjavali na hrvatskom i srpskom jeziku, odnosno na latiničnom i ćiriličnom pismu.

Sam je rad strukturiran tako da se usporedno prikazuju rezultati obje ispitane skupine (odnosno studenata koji studiraju na nekom od visokih učilišta u Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji) nakon čega slijedi rasprava o rezultatima dobivenih kombinacijom kvantitativne i kvalitativne metode, odnosno o potvrdi ili opovrgnuću pretpostavki da su ispitanici obje skupine dio dvaju međusobno izrazito različitih socio-ekonomskih i

²³ Upitnik je dostupan u prilogu.

²⁴ Ipak, u konačnici, studenti iz Srbije pokazali su veću zainteresiranost, odnosno znatno ih je manje odbilo sudjelovati u istraživanju te je na kraju njihov odaziv bio i višestruko veći od odaziva hrvatskih kolega. No zbog usklađivanja veličine uzorka, ali i uslijed eliminacije nepropisno ispunjenih upitnika, ta je razlika između obje grupa znatno smanjena.

obrazovnih okoliša te da je okolina sa statistički boljim socio-ekonomskim pokazateljima i ostalim prednostima (posebno u kontekstu obrazovnih mogućnosti) koje proizlaze iz uključenosti u različite integracije, asocijacije i programe²⁵ ujedno i pismenija, a uslijed čega i sama informacijska pismenost (odnosno njezin određeni stupanj) može poslužiti kao svojevrsno razlikovno obilježje između tih sredina.

²⁵ Kao što su, primjerice, prednosti koje proizlaze iz mogućnosti pristupa različitim fondovima Europske unije, odnosno programima poput programa Erasmus+ koji je "usmjeren jačanju znanja i vještina te zapošljivosti europskih građana kao i unaprjeđenju obrazovanja, osposobljavanja te rada u području mladih i sporta". [Erasmus+ : novi program Europske unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport za razdoblje 2014.-2020. // Agencija za mobilnost i programe EU. URL: <http://mobilnost.hr/index.php?id=784> (14. 6. 2015.).]

3. TEORIJSKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU

3. 1. O KOMPETENTNOME POJEDINCU I DRUŠTVU ZNANJA

Izraz kompetencija, od latinskoga *compententia*, odnosno glagola *competere* u značenju postizati, biti sposoban²⁶ (odnosno imati svojstvo koje se, pod uvjetom da ima potporu u znanju kao svome preduvjetu, kao "ključni dio građanskog prava"²⁷ pojavljuje još od antičkih vremena) zauzima važno mjesto u fenomenu informacijske pismenosti, konceptu koji okuplja niz vještina, a čiji se kompetentan (informacijski pismen) pojedinac odlikuje time što je sposoban "prepoznati kada su mu informacije potrebne, gdje i kako ih može pronaći, na koji način ih vrednovati, organizirati i učinkovito koristiti"²⁸ te na taj način (i poštujući pripadajući društveni i kulturni kontekst²⁹), uz potporu stečena znanja te usvojenih vještina (i strategija), "uspješno iskoristiti postojeća znanja i iskustva drugih"^{30,31}. Čini se da je nužnost posjedovanja takvih "misaonih vještina višeg reda"³², koje predstavljaju "novi temeljni skup vještina 21. stoljeća"³³, u sinergiji s konceptom cjeloživotna učenja (kako u svrhu "samoostvarivanja pojedinca"³⁴, tako i s obzirom na njegov daljnji razvoj i realizaciju u zajednici), posebno izražena u uvjetima kada "pretjerano usmjeravanje na informacije"³⁵ prijeti ostaviti ih u svojstvu neiskoristive "nakupine nejasnih podataka"³⁶ izgubljenih u bespućima novih tehnologija i tehnoloških (napose informacijskih) transformacija i revolucija (to se posebno odnosi na one tehnologije koje su omogućile "nove preduvjete za razvoj društva znanja"^{37,38}, sintagme koju je krajem 1960-ih godina prvi primijenio američki profesor i "guru menadžmenta"³⁹ Peter Drucker kako bi označio društva koja su "direktno zasnovana

²⁶ Kompetencija. // Hrvatski enciklopedijski rječnik / urednici Ranko Matasović, Ljiljana Jojić. Zagreb : Novi Liber, 2002.

²⁷ Prema društvima znanja 2007:178

²⁸ Lau 2011:21

²⁹ Usp. Beacons of the information society : the Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning. // The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). 26. 1. 2015. URL: <http://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy> (10. 6. 2015.).

³⁰ Lau 2011:21

³¹ Uz generički i svezremenski pojam kompetencije, veže se i sintagma *mrežna kompetencija* (*network competence*), koju Savolainen u svome prijedlogu opisuje kao "majstorstvo u četiri glavna područja: poznavanje informacijskih resursa dostupnih na internetu, vještina korištenja ICT alata za pristup informacijama, prosudba relevantnosti informacija te komunikacija" (Miwa 2005:55 prema Savolainen 2001:211).

³² Lau 2011:22

³³ Lowe 2005:63

³⁴ Lau 2011:25

³⁵ Prema društvima znanja 2007:19

³⁶ Ibid.

³⁷ Prema društvima znanja 2007:27

³⁸ Te preduvjete čine "slobodni protok ideja, informacija i predodžbi, uz širok pristup znanju i informacijama" (Prema društvima znanja 2007:140).

³⁹ Buble 2014:7

na proizvodnji, distribuciji i korištenju znanja⁴⁰). Ovakav je tijek i intenzitet revolucionarnosti ponajprije omogućen prijelazom iz industrijskoga u informacijsko društvo, koje karakterizira "upotreba informacija i znanja kao temelja svih društvenih djelatnosti" i koje se u konačnici može predstaviti kao društvo u kojemu "kreacija, distribucija, difuzija, upotreba i manipulacija informacija imaju značajnu ekonomsku, političku i kulturnu ulogu"⁴¹. Taj novi format izgradnje, upravljanja i nadzora, inaugurira informaciju u etos osobnih i društvenih potreba i razvojnih procesa što se čini posebno važnim u uvjetima sveopće umreženosti kada "širenje logike umrežavanja značajno mijenja postupak i rezultate u procesima proizvodnje, iskustva, moći i kulture"⁴².

3.2. PISMENOST I SLOŽENIJI KONCEPTI

Društvo današnjice snažno je obilježeno potrebom za složenijim oblicima, odnosno višim razinama pismenosti od one elementarne, koja ujedno služi i kao "katalizator za sudjelovanje u društvenim, kulturnim, političkim i ekonomskim aktivnostima te za učenje tijekom cijeloga života"⁴³. Ta je potreba za konceptom, koji stječe obilježje "fundamentalnog ljudskog prava"⁴⁴ koje može priskrbiti i neke druge vrste ljudskih i građanskih prava, a koji predstavlja "mnogo više od čitanja i pisanja" te je "uvijek dio neke kulture i tradicije"⁴⁵ i nužno posjeduje "povijesne, političke, društvene i ideološke osobitosti"⁴⁶, inauguirala više razine pismenosti⁴⁷ iz kojih⁴⁸ je, paradoksalno, "isključeno najviše ljudi"⁴⁹ što dijelom ugrožava njezinu ulogu "sredstva osobnog osnaživanja i sredstva društvenog i ljudskog razvoja"⁵⁰ o kojima "ovise obrazovne mogućnosti"⁵¹ zajednice i pojedinca koji bi "mogao ostati komunikacijski izoliran ukoliko bi ostao po strani tehnoloških tijekova"⁵². Te više

⁴⁰ Vitković 2008:100

⁴¹ Zdravković 2008:2010

⁴² Castells 2000:493

⁴³ The Hamburg declaration on adult learning. // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/declaeng.htm> (17. 6. 2015.).

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Nadrljanski 2006:262

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid. (pod tim se višim razinama podrazumijevaju sekundarna i tercijarna pismenost pri čemu ovu potonju čine informacijska, internetska, računalna i SMS pismenost)

⁴⁸ Posebno iz tercijarne pismenosti kao one koja je najviše uvjetovana tehnologijom.

⁴⁹ Nadrljanski 2006:262

⁵⁰ Literacy day. // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <http://www.unesco.org/new/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/literacy-day/> (17. 6. 2015.).

⁵¹ Ibid.

⁵² Zdravković 2008:217

razine pismenosti, iz kojih se za potrebe ovoga rada izdvaja ona tercijarna kojoj pripada koncept informacijske pismenosti, postaju ključnim resursom novoga društvenog i ekonomskog poretka prethodno oslobođenog ekskluzivnosti pojedinih tradicija (napose onih obrazovnih i pripadajućih procesa prenošenja i usvajanja znanja), odnosno preuzimaju složeniju ulogu u kontekstu "iskorjenjivanja siromaštva, smanjenja smrtnosti djece, suzbijanja rasta stanovništva, postizanja ravnopravnosti spolova i osiguravanja održivog razvoja, mira i demokracije"⁵³.

3.2.1. INFORMACIJSKA PISMENOST

Informacijska pismenost kao "višedimenzionalni fenomen koji se nalazi pod utjecajem obrazovnih sustava, tradicija u knjižničarstvu, tržišta rada, informacijske politike i socijalnog konteksta"⁵⁴, u svojstvu koje "osigurava ključ za učinkovit pristup, uporabu i stvaranje sadržaja za potporu ekonomskog razvoja, obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi, i sve druge aspekte suvremenih društava"⁵⁵, fenomen je koji ujedno i svjedoči paradoksu u kojemu, uvjetno⁵⁶, sve lakši pristup informacijama otežava njihovu učinkovitu uporabu te pojedinca i društvo, ukoliko se ne prilagode odgovarajućim skupom sposobnosti i vještina, ostavlja u nekom obliku (informacijske) izolacije. S druge strane, otkriva i ključnu ulogu informacijskih stručnjaka iz područja bibliotekarstva koji su "prvi uočili potrebu i značaj"⁵⁷ te bili "vodeći u oblikovanju koncepta informacijske pismenosti i isticanju njenog značaja u procesu doživotnog učenja"⁵⁸ omogućivši joj time mnogo širi kontekst od onoga zadanog vlastitim područjem, ali i odmaknuvši njih same od pasivnih "čuvara informacija"⁵⁹.

Sam se pak pojam oblikuje uslijed promjena koje se odvijaju unutar društveno-ekonomske sfere i pratećih transformacija na obrazovnoj⁶⁰ i općenito informacijskoj razini (koja je dosegla krizne momente usporedo s tehnologizacijom društva i automatizacijom mnogih

⁵³ Literacy day. // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <http://www.unesco.org/new/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/literacy-day/> (17. 6. 2015.).

⁵⁴ Špiranec, Banek 2008:31

⁵⁵ Usp. Beacons of the information society : the Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning. // The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). 26. 1. 2015. URL: <http://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy> (10. 6. 2015.).

⁵⁶ S jedne strane postoji problem digitalnoga jaza, a s druge problem sve ograničenijega roka trajanja pojedine informacije.

⁵⁷ Grujin 2008:159

⁵⁸ Ibid., str. 159-160

⁵⁹ Andretta 2005:108

⁶⁰ Te se transformacija odvijaju na razini prenošenja i usvajanja znanja (i subjekata uključenih u taj proces), ali i same politike obrazovanja.

aspekata i faza rada) u eri koja se "sada zasniva na proizvodnji i upotrebi informacija"⁶¹ (pri čemu granica između kreacije i recepcije te njezinih nositelja prestaje biti fiksirana, odnosno zadana). Ta fokusiranost na informaciju, informacijsku okolinu i prostor interakcije izlaže neprestanim transformacijama iz kojih proizlaze novi i sve složeniji zahtjevi, ali i utjecaji na informacijsko ponašanje kao "ukupnost ljudskog ponašanja u odnosu na izvore i kanale informacija, uključujući i aktivno i pasivno traženje i uporabu informacija"⁶². To "kako ljudi trebaju, traže, daju i koriste informaciju u različitim kontekstima"⁶³, odnosno koliko ih učinkovito transformiraju u znanje, postaje svojevrsnim indikatorom stupnja "osposobljenost[i] za rješavanje problema i informirano donošenje odluka"⁶⁴, odnosno stupnja prilagodbe suvremenim tijekovima života i rada.

S druge strane, povijest uporabe pojma, kojega nije moguće obuhvatiti jedinstvenom definicijom (što i sam koncept čini ovisnim o pojedinim standardima i modelima), seže još u prvu polovicu 1970-ih godina⁶⁵ kada ga prvi put koristi Paul Zurkowski, tadašnji predsjednik američkoga Udruženja informacijske industrije (*Information Industry Association*), kako bi definirao "svrsishodno korištenje informacija u kontekstu rješavanja problema"⁶⁶ čime skreće pozornost struke na fenomen čija se definicija mijenjala "proširujući svoje značenje u skladu s tehnološkim razvojem i sve kompleksnijim zahtjevima informacijskog društva"⁶⁷ u kojemu je bitno postati (i ostati) informiran, odnosno priključiti se u "trajni proces koji sadrži kombinaciju 1) mentalnih, 2) mehaničkih i 3) tehničkih procesa"⁶⁸. Uz to, evoluiranje koncepta rezultira razvojem niza standarda i modela⁶⁹ koji, između ostaloga, "nude okvir za njegovu realizaciju"⁷⁰. Prema Standardima informacijske pismenosti za visoko obrazovanje (*Information Literacy Competency Standards for Higher Education*), koje je 2000. godine objavilo američko Udruženje visokoškolskih i znanstvenih knjižnica (*Association of College and Research Libraries*, ACRL), informacijski pismeni student sposoban je utvrditi "prirodu i opseg informacijske potrebe"⁷¹, zna kako "efikasno i efektivno"⁷² pristupiti potrebnoj

⁶¹ Zdravković 2008:208

⁶² Wilson 1999:249

⁶³ Pettigrew 2001:44

⁶⁴ Špiranec, Banek 2008:84

⁶⁵ Točnije, 1974. godine.

⁶⁶ Vitković 2008:103 prema Bawden 2001:9

⁶⁷ Grujin 2008:154

⁶⁸ Zdravković 2008:207

⁶⁹ Kao što su primjerice Eisenbergov i Berkowitzev model Velikih 6 ili IFLA-in standard, no ovom se prigodom, uslijed ograničenja zadanih temom i prostorom, njima neće detaljnije baviti.

⁷⁰ Špiranec, Banek 2008:49

⁷¹ Information Literacy Competency Standards for Higher Education. // American Library Association. URL: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf> (16. 6. 2015.).

⁷² Ibid.

informaciji, kritički je vrednovati i "ugraditi odabrane informacije u njegovu ili njezinu bazu znanja i vrijednosni sustav"⁷³ kako bi je odgovorno, krajnje svrhovito i etički, mogao koristiti razumijevajući pritom, u danom kontekstu, niz "ekonomskih, pravnih i socioloških pitanja"⁷⁴. Premda je već i iz navedenoga razvidno koje su potencijalne prednosti informacijski pismena pojedinca (ne samo studenta), valja naglasiti kako se u odnosu na druge vrste⁷⁵ pismenosti⁷⁶ ta prednost očituje kroz raznolikost koju predstavlja "cjelokupan univerzum informacija"⁷⁷ kao i kroz dimenziju potpore procesu cjeloživotna učenja (koje upravo tim konceptom postaje ostvarivo budući da "otvara put rješavanju problema i priprema za odabir relevantne informacije iz bujice dostupnih izvora u učenje tijekom cijelog života"⁷⁸, odnosno preuzima "vodeću ulogu u smanjenju nejednakosti unutar i između zemalja i naroda te u promicanju tolerancije i međusobna razumijevanja kroz uporabu informacija u multikulturalnom i višejezičnom kontekstu"⁷⁹). No da bi te prednosti mogle biti realizirane i nadograđivane potrebno je zadovoljavanje određenih parametara⁸⁰ u čijem su središtu pojedinci koji, između ostaloga, "oblikuju informacijske horizonte"⁸¹ kao lokuse koji se "mogu sastojati od različitih izvora informacija i odnosa među tim izvorima"⁸² pri čemu su i jedni i drugi određeni "socijalno i individualno te se mogu razlikovati u odnosu na različiti kontekst čak i kod istog pojedinca"⁸³, a budući da u "nekim situacijama i kontekstima, [sam] informacijski horizont može biti ograničen socijalnom ekonomijom i politikom"⁸⁴, neophodno ga je kontekstualizirati s pojedincem kojemu pripada.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ili, prema Brković, "vidove pismenosti".

⁷⁶ Brković navodi širu podjelu na elementarnu, funkcionalnu, društvenu i digitalnu pismenost (Usp. Brković 2008:85)

⁷⁷ Vitković 2008:105

⁷⁸ Ibid., str. 106

⁷⁹ The Prague declaration : "towards an information literate society". // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/PragueDeclaration.pdf> (14. 6. 2015.).

⁸⁰ Te parametre predstavlja postojanje "namjere, odluke, strategije, standarda, kvalitete i kontrole" (Usp. Zdravković 2008:210).

⁸¹ Sonnenwald 2005:192-193

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

3.3. HRVATSKA I SRBIJA: POJEDINI SOCIO-EKONOMSKI POKAZATELJI I PERSPEKTIVE

Kao što je već spomenuto u prethodnim poglavljima, za potrebe su ovoga rada formirane dvije skupine ispitanika sastavljene od studenata preddiplomskih i diplomskih studija s prebivalištem u jednoj od dviju susjednih država koje su nekada činile savezne jedinice u sastavu iste socijalističke države rasformirane tijekom ratnih sukoba 1990-ih godina. Padom "diktature proletarijata"⁸⁵ i ukidanjem sustava socijalističkog samoupravljanja u tim ranim momentima posljednjega desetljeća starog milenija, dolazi do političkog i socio-ekonomskog preobražaja⁸⁶ te kreiranja novih perspektiva: Hrvatska se ubrzo osamostaljuje (za razliku od Srbije koja će samostalnost steći tek u narednom desetljeću⁸⁷) te znatno ranije⁸⁸ od Srbije kreće put euroatlantskih integracija i ostvarenja pristupa različitim programima⁸⁹ i novim izvorima financiranja, odnosno mogućnostima razvoja i investiranja. Koliko su u međuvremenu svi ti potencijali i perspektive iskorišteni, odnosno koliko su izbjegli ostati samo projekcijom, može se analizirati i kroz prizmu pojedinih (u ovome slučaju recentnijih) socio-ekonomskih pokazatelja, stoga se u naredne retke i s ciljem kontekstualizacije širega (nacionalnoga) prostora uključuje njihov usporedni sažeti prikaz⁹⁰.

U svojoj novijoj povijesti i Hrvatska i Srbija dijele iskustvo demografskih gubitaka (Hrvatska kao posljedicu ratnih zbivanja i izrazito negativnoga migracijskog salda, a Srbija uslijed odcjepljenja dijela teritorija, odnosno proglašenja neovisne kosovske republike)⁹¹,

⁸⁵ Kako je bilo definirano osnovnim načelima Ustava SFRJ.

⁸⁶ Ponajviše obilježenog inauguracijom višestranačja i uspostavom tržišne privrede.

⁸⁷ Srbija proglašava samostalnost 2006. godine nakon što se prethodno Crna Gora referendumski izjasnila za napuštanje dotadašnje državne zajednice koju je činila sa Srbijom [Lampe, J. L. Serbia. // Britannica. URL: <http://www.britannica.com/place/Serbia> (15. 6. 2015.), odnosno Lampe, J. L. Montenegro. // Britannica. URL: <http://www.britannica.com/place/Montenegro> (15. 6. 2015.).].

⁸⁸ Hrvatska je službeni status kandidata za članstvo u Europskoj uniji dobila 2004. godine (da bi devet godina kasnije postala njezinom punopravnom članicom), dok je Srbija taj status dobila 2012. godine. Osim toga, i za razliku od Srbije, Hrvatska je postala i punopravnom članicom NATO saveza (2009. godine).

⁸⁹ Kao što je pristup programu akademske mobilnosti namijenjenom visokom obrazovanju (program Erasmus + Ključna aktivnost 1), a u kojemu pravo sudjelovanja, osim punopravnih članica Europske unije, imaju još samo Island, Lihtenštajn, Makedonija, Norveška i Turska (dakle, ne i Srbija) [Natječaj za mobilnost studenata u svrhu stručne stranke u okviru Programa Erasmus + Ključne aktivnosti 1 u akademskoj godini 2015./16. = 1 krug. // Sveučilište u Zagrebu. URL: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Suradnja/Medunarodna_razmjena/Studenata/Erasmus_SMP/2015_2016/Natjecaj_SMP_E_final_09062015.pdf (5. 7. 2015.).].

⁹⁰ Odabir podataka, koji datiraju u rasponu od 2010. do 2015. godine, usklađen je sa zahtjevima teme rada. Uglavnom su korišteni podaci objavljeni na službenim stranicama državnih zavoda za statistiku Hrvatske i Srbije (odnosno podaci iz njihovih ljetopisa) te podaci Unescoa i američke središnje obavještajne službe (*Central Intelligence Agency, CIA*)

⁹¹ Posljednja tri popisa stanovništva jasno pokazuju ta smanjenja: Hrvatska je sa 4.784.265 stanovnika (1991.) pala na 4.437.460 (2001.) te konačno na njih 4.284.889 (2011.), dok je u Srbiji ukupan broj stanovnika smanjen s njih 9.778.991 (1991.) na 7.498.001 (2002.; Kosovo i Metohija nisu uključeni u ovaj i naredni popis) te konačno na 7.186.862 (2011.). Prema najnovijim podacima, odnosno procjenama statističkih zavoda obiju

međutim, za razliku od Hrvatske Srbija ima nešto negativniju stopu rasta stanovništva (koje je slične dobne strukture kao i ono hrvatsko, kako u kategoriji najmlađeg, tako i u kategorijama srednjega⁹² i najstarijega dijela stanovništva⁹³)⁹⁴ i višu stopu smrtnosti⁹⁵, pa čak i negativnu stopu urbanizacije tijekom proteklih pet godina (uz istodobno nešto manji udio urbanog stanovništva u odnosu na Hrvatsku)⁹⁶. Obrazovna je struktura u objema zemljama (koje iste, 2005. godine, uvode Bolonjski proces, odnosno reformirani sustav visokog obrazovanja) veoma slična, posebno u segmentu srednjega i visokoga obrazovanja⁹⁷, a takve su i (uvjetno) visine školarina⁹⁸. Iako Hrvatska ostvaruje neznatnu prednost po broju (elementarno) pismenih osoba⁹⁹, istodobno manje ulaže u obrazovanje (iako prema paritetu kupovne moći

država, taj je broj još manji i iznosi 4.225.316 (procjena broja stanovnika u Hrvatskoj krajem 2014. godine), odnosno 7.114.393 (procjena broja stanovnika Srbije u siječnju 2015. godine).

⁹² S najvećim udjelom u ukupnome stanovništvu.

⁹³ Ova se stavka pokazuje značajnom u kontekstu usporedbe raspoložive radne snage, odnosno radno sposobnoga stanovništva.

⁹⁴ Prosječna starost stanovnika Hrvatske gotovo je jednaka prosječnoj starosti stanovnika Srbije.

⁹⁵ Ovdje valja dodati kako je u Srbiji, u odnosu na Hrvatsku, također veća stopa smrtnosti majki i dojenčadi, a kraće je i očekivano trajanje života pri rođenju (prema podacima za 2015. godinu).

⁹⁶ The world factbook : Croatia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html> (20. 6. 2015.), odnosno The world factbook : Serbia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> (20. 6. 2015.).

⁹⁷ Tako je prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Srbiji najmanje osoba bez ikakve škole (2,7%), dok gotovo svaka deseta ima nepotpuno (11%), a gotovo svaka peta potpuno osnovno obrazovanje (20,8%). Srednje je obrazovana gotovo polovica stanovništva starog petnaest i više godina (48,9%), dok ih je višestruko manje steklo više (5,7%) i visoko obrazovanje (10,6%). Ovomu valja pridodati i 0,4% onih za koje nisu poznati podaci o naobrazbi. [Školska sprema, pismenost i kompjuterska pismenost : podaci o opštinama i gradovima. // Republički zavod za statistiku. URL: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Skolska%20sprema.%20pismenost%20i%20kompjuterska%20pismenost-Educational%20attainment.%20literacy%20and%20computer%20literacy%20.pdf> (20. 6. 2015.)]. I u Hrvatskoj je prema cenzusu iz 2011. godine najmanje osoba bez škole (1,7%), znatno ih više ima nepotpunu osnovnu školu (7,8%), dok završeno osnovno obrazovanje ima gotovo svaka peta osoba (21,3%). Srednjoškolsku svjedodžbu posjeduje više od polovice stanovništva starog petnaest i više godina (52,6%). Diplomom stručnoga studija steklo je 5,8% osoba, a sveučilišnoga studija, odnosno najviši akademski stupanj doktora znanosti njih 10,5% (svi su u popisu objedinjeni kategorijom visokoga obrazovanja, no ovom su prigodom prikazani u dvjema kategorijama kako bi bili usporedivi s onima iz srbijanskoga popisa), dok je za 0,2% osoba nepoznat podatak o obrazovanju. [Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu : popis 2011. // Državni zavod za statistiku. URL: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/h01_01_32/h01_01_32_RH.html (20. 6. 2015.)].

⁹⁸ Iznos školarina za javne fakultete, dakako, valja promatrati u kontekstu iznosa prosječne plaće. Tako, primjerice, visina školarine (za državljane Srbije) na beogradskom Filozofskom fakultetu iznosi gotovo 990 eura (prema podacima Republičkog zavoda za statistiku prosječna neto plaća u Srbiji iznosi nešto manje od 370 eura), dok na zagrebačkom Filozofskom fakultetu maksimalna visina školarine iznosi skoro 950 eura (prema Državnom zavodu za statistiku prosječna neto plaća u Hrvatskoj iznosi nešto više od 750 eura) [Upute o postupku upisa. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. URL: <http://upisi.ffzg.unizg.hr/upute-za-upis.html> (5. 7. 2015.), odnosno Filozofski fakultet. // Univerzitet u Beogradu. URL: <http://www.bg.ac.rs/files/sr/upis/osn-i-integr-akademske/FZF-upis-2015.pdf> (5. 7. 2015.)].

⁹⁹ Prema podacima Unescoa za 2015. godinu Hrvatska ima 0,47% nepismenih osoba starijih od petnaest godina, dok ih Srbija ima 1,61%). [Country profiles : Croatia. // Unesco Institute for Statistics. URL: <http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=HRV®ioncode=40530> (30. 6. 2015.), odnosno Country profiles : Serbia. // Unesco Institute for Statistics. URL: <http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=SRB®ioncode=40530> (30. 6. 2015.)].

neznatno više ulaže po pojedinom studentu), odnosno udio troškova za obrazovanje u bruto domaćem proizvodu (BDP-u)¹⁰⁰ osjetno je manji unatoč tome što je BDP po glavi stanovnika izrazito veći (kao i sam iznos državnoga proračuna¹⁰¹ na koji se odnosi i manji proračunski deficit¹⁰²), a stopa rasta realnog BDP-a značajno manje negativna u odnosu na Srbiju¹⁰³. Uz to iznos javnoga duga nešto je veći u Hrvatskoj koja istodobno ima niže stope registrirane nezaposlenosti i siromaštva prema paritetu kupovne moći te negativnu stopu inflacije, dok Srbija bilježi izrazito negativnu stopu rasta industrijske proizvodnje unatoč tome što u sekundarnom sektoru ima veći udio industrije (no zato više uvozi nego što izvozi za razliku od Hrvatske kojoj je upravo Srbija jedan od izvoznih partnera).¹⁰⁴ I niz drugih podataka, koji zbog ograničenosti prostora i teme nisu uvršteni u ovome poglavlju, odnosno radu, potvrđuju postojanje određenih socio-ekonomskih razlika na razini pojedine kategorije, ali isto tako i neznatna međusobna razlikovanja u kontekstu ukupne društvene slike gdje se te (ne)povoljnosti međusobno preklapaju (pa i u svojoj oprečnosti).

¹⁰⁰ Prema podacima iz 2011. godine udio troškova za obrazovanje u slučaju Hrvatske iznosi 4,2% BDP-a, dok se u slučaju Srbije radi o udjelu od 4,8% BDP-a) [The world factbook : Croatia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html> (20. 6. 2015.), odnosno The world factbook : Serbia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> (20. 6. 2015.).].

¹⁰¹ Planirani proračun za 2015. godinu (preračunato prema srednjem tečaju HNB-a, odnosno NBS-a na dan 30. lipnja 2015.) iznosi cca 15,7 (Hrvatska), odnosno cca 9 milijardi eura (Srbija). Pritom valja uzeti u obzir, a što je već prethodno spomenuto, kako u Hrvatskoj živi nešto više od 4,2, a u Srbiji nešto manje od 7,2 milijuna stanovnika.

¹⁰² Planirani proračunski deficit za 2015. godinu iznosi cca 12,5 milijardi hrvatskih kuna (cca 1,6 milijardi eura ili jednu desetinu iznosa proračuna), odnosno cca 159 milijardi srpskih dinara (cca 1,3 milijardi eura ili gotovo jednu sedminu iznosa proračuna). Usp. Zakon o budžetu Republike Srbije za 2015. godinu. // Paragraf. URL: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_budzetu_republike_srbije_za_2015_godinu.html (14. 6. 2015.), odnosno Državni proračun Republike Hrvatske za 2015. godinu i projekcije za 2016. i 2017. godinu. // Narodne novine. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_12_148_2774.html (14. 6. 2015.).

¹⁰³ The world factbook : Croatia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html> (20. 6. 2015.), odnosno The world factbook : Serbia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> (20. 6. 2015.).

¹⁰⁴ Ibid.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Za potrebe je ovoga rada, odnosno utvrđivanja utemeljenosti pripadajućih mu hipoteza, a kao što je to već navedeno u prethodnim poglavljima, provedeno istraživanje na uzorku od 102 bolonjska studenta koji studiraju na nekom od visokih učilišta u Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji. Pritom je anketnom upitniku, sastavljenom od tri tematska bloka s ukupno 64 pitanja, pristupilo 44 ispitanika iz Hrvatske te 58 ispitanika iz Srbije¹⁰⁵. Navedeni (i ujedno obimniji) broj pitanja uvjetovan je zahtjevnosću same teme, ali i značajnom zastupljenošću upita samoprocjene, a što je zahtijevalo dodatna (kontrolna) pitanja kako bi se potvrdile određene (ne)dosljednosti.

4.1. TEMATSKI BLOK I: OSNOVNI PODACI

Osim prikupljanja pojedinih faktografskih podataka (o spolu, dobi, materinskome jeziku, obrazovanju, uspjehu na studiju, i dr.), u ovom se prvom dijelu istraživanja, između ostaloga, propituje i: mobilnost i karakter eventualnih migracija, procjena vlastita socio-ekonomskoga položaja, svakodnevne aktivnosti, društvena angažiranost i građanska participacija te pristajanje uz pojedina dominantna mišljenja ili stereotipne vrijednosti.

Spol	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
M	16	36,4	13	22,4
Ž	28	63,6	45	77,6
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 1. Podjela ispitanika prema spolu

Kao što je vidljivo iz Tablice 1. u objema je skupinama ispitanika najviše zastupljeno osoba ženskoga spola i taj je udio još izraženiji u skupini ispitanika iz Srbije (77,6% SR ispitanica u odnosu na 63,6% HR ispitanica).

Po pitanju dobne strukture, kod HR ispitanika najzastupljeniji su oni u dobi od 23 godine (pri čemu najmlađi ispitanik ima 20, a najstariji 35 godina), dok je među SR ispitanicima najviše onih u dobi od 21 godine (pri čemu najmlađi ispitanik ima 18, a najstariji 27 godina).

¹⁰⁵ Zbog bolje preglednosti rada, ove se dvije skupine ispitanika u daljnjem tekstu nazivaju HR (ispitanici iz Hrvatske) i SR ispitanici (ispitanici iz Srbije).

S obzirom na materinski jezik svi su se HR ispitanici izjasnili kao izvorni govornici hrvatskoga jezika, dok su se SR ispitanici izjasnili izvornim govornicima srpskoga jezika, izuzev dvoje ispitanika koje je kao materinski jezik navelo srpskohrvatski. Po pitanju vladanja stranim jezicima, u odgovorima obiju skupina dominira engleski jezik, a slijedi ga njemački te niz drugih jezika iz različitih jezičnih porodica¹⁰⁶.

Većina ispitanika trajno boravi u glavnome gradu (više od polovice ispitanika u Zagrebu, odnosno trećina njih u Beogradu), dok se trajno boravište ostalih ispitanika nalazi u nekoj od osam županija¹⁰⁷, odnosno devet upravnih okruga¹⁰⁸.

Izvan zemlje rođenja imate iskustvo:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
iskustvo života/odrastanja	7	11,9	5	7,4
iskustvo školovanja	10	16,9	9	13,2
iskustvo rada	3	5,1	7	10,3
iskustvo putovanja	38	64,4	43	63,2
nemam nikakvo iskustvo	1	1,7	4	5,9
Ukupno (odgovora)	59	100	68	100

Tablica 2. Život izvan zemlje rođenja

Izvan zemlje rođenja ispitanici su se većinom zatekli u svrhu putovanja, mnogo rjeđe za potrebe školovanja, dok je najmanje¹⁰⁹ stečenog iskustva rada (među HR ispitanicima), odnosno života ili odrastanja (među SR ispitanicima).

Po pitanju završenog srednjoškolskog obrazovanja, u obje je skupine najviše (više od dvije trećine) ispitanika sa završenom gimnazijom¹¹⁰, a isto je tako najviše onih koji trenutno

¹⁰⁶ Kao jezike kojima vladaju, HR ispitanici navode talijanski, španjolski, ukrajinski, ruski, mađarski, češki, poljski, francuski, slovački, turski, švedski, kineski, bugarski i makedonski jezik, dok SR ispitanici tvrde da vladaju španjolskim, francuskim, ruskim, talijanskim, portugalskim, grčkim, norveškim, švedskim, danskim, japanskim, makedonskim, rumunjskim, slovačkim, albanskim, bugarskim, češkim, mandarinskim, slovenskim i ukrajinskim jezikom (redoslijed navedenih jezika uvjetovan je njihovom zastupljenošću kod ispitanika). Ovdje valja napomenuti i da je, s obzirom na broj jezika po pojedinom ispitaniku, veoma izgledno kako je stvarni broj jezika kojima ispitanici vladaju, zapravo, manji od prikazana, odnosno da su ispitanici navodili i one jezike u kojima su kao govornici tek na početničkoj razini.

¹⁰⁷ To su Dubrovačko-neretvanska (Metković), Karlovačka (Karlovac), Krapinsko-zagorska (Zabok), Međimurska (Čakovec), Primorsko-goranska (Rijeka), Sisačko-moslavačka (Novska, Sisak), Splitsko-dalmatinska (Makarska, Omiš), Varaždinska (Varaždin) i Zagrebačka županija (Velika Gorica, Vrbovec), dok je za dvoje ispitanika poznato samo da su iz Hrvatske.

¹⁰⁸ Riječ je o Borskom (Negotin), Kolubarskom (Mionica), Mačvanskom (Šabac), Moravičkom (Ivanjica), Podunavskom (Smederevo, Smederevska Palanka), Raškom (Kraljevo, Vrnjačka Banja), Srednjobanatskom (Zrenjanin), Srijemskom (Indija), Šumadijskom (Kragujevac) i Zlatiborskom upravnom okrugu (Užice). Za četvero je ispitanika poznato samo da su iz Srbije, dok je dvoje njih na studij došlo iz susjedne Crne Gore (Kotor). Usp. Upravni okruzi. // Uprava za zajedničke poslove republičkih organa. URL: <http://www.uzzpro.gov.rs/latinica/upravni-okruzi.html> (1. 7. 2015.).

¹⁰⁹ Najmanje ukoliko se, dakako, izuzmu oni koji nemaju nikakvo iskustvo napuštanja matičnih zemalja (takvih je više među ispitanicima iz Srbije).

¹¹⁰ Gimnaziju u Hrvatskoj završilo je 30 (68,2%) ispitanika, dok su ostali ispitanici stekli svjedodžbe glazbene, gospodarske, medicinske, prirodoslovne, tehničke i umjetničke škole. Kod sedmero ispitanika nije poznato koje su srednje škole, odnosno srednjoškolske programe završili. Gimnaziju u Srbiji završilo je 43 (74,1%) ispitanika,

studiraju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu¹¹¹, odnosno beogradskom Filološkom fakultetu¹¹². Pritom valja dodati kako dosadašnji prosjek ocjena, koji su HR ispitanici postigli na studiju, iznosi 3,89, dok kod SR ispitanika taj prosjek iznosi 8,50¹¹³.

Najviše postignuto obrazovanje oca i majke:	HR ispitanici				SR ispitanici			
	majka		otac		majka		otac	
		%		%		%		%
fakultet/akademija	12	27,3	11	25	19	32,8	20	34,5
viša ili visoka škola	6	13,6	9	20,4	9	15,5	12	20,7
srednja škola	24	54,5	20	45,5	29	50	25	43,1
osnovna škola	1	2,3	3	6,8	1	1,7	1	1,7
nezavršena ili bez osnovne škole	1	2,3	1	2,3	0	0	0	0
Ukupno (ispitanika)	44	100	44	100	58	100	58	100

Tablica 3. Najviše postignuto obrazovanje roditelja

Roditelji većine HR ispitanika imaju najviše postignuto srednjoškolsko obrazovanje pri čemu majke ostvaruju određenu statističku prednost¹¹⁴ u odnosu na očeve (kao što je to, uostalom, i vidljivo iz podataka u Tablici 3.), koji pak ostvaruju prednost na razini završene više ili visoke te osnovne škole, ali se u konačnici statistički izjednačuju po pitanju neposjedovanja osnovnoškolske svjedodžbe. Kod roditelja SR ispitanika također prevladava srednjoškolska naobrazba, no statistička prednost koju očevi postižu u odnosu na majke ne ostvaruje se samo po pitanju stjecanja diplome više ili visoke škole, već i fakulteta, odnosno akademije, a do statističkog izjednačenja dolazi na razini osnovne škole kao minimalno završenog stupnja obrazovanja.

dok su ostali ispitanici završili ekonomsku, ekonomsko-trgovinsku, grafičku, geološku i hidrometeorološku, medicinsku, pravno-birotehničku, pravno-poslovnu, tehničku, trgovinsko-ugostiteljsku i ugostiteljsko-turističku školu.

¹¹¹ Filozofski fakultet polazi 34 (77,3%) ispitanika, dok ostali ispitanici studiraju na Ekonomskom, Grafičkom, Pravnom i Tekstilno-tehnološkom fakultetu (također sa zagrebačkom adresom), Fakultetu organizacije i informatike u Varaždinu te splitskom Fakultetu strojarstva i brodogradnje i Medicinskom fakultetu, dok dvoje ispitanika studira na zagrebačkom Katoličkom sveučilištu.

¹¹² Na Filološkom fakultetu studira 33 (56,9%) ispitanika, dok ostali ispitanici studiraju na Biološkom, Ekonomskom, Farmaceutskom, Građevinskom, Mašinskom, Matematičkom, Medicinskom, Poljoprivrednom, Pravnom, Tehnološko-metalurškom i Učiteljskom fakultetu te Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Fakultetu organizacijskih znanosti i Fakultetu za menadžment u Zaječaru (kojega pohađa ujedno i jedini student koji studira izvan Beograda).

¹¹³ Ovdje valja podsjetiti na različite sustave ocjenjivanja u hrvatskom i srbijanskom sustavu obrazovanja gdje se "uspjeh studenta na ispitu izražava ocjenom od 5 (nije položio) do 10 (odličan)" [Zakon o visokom obrazovanju. // Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. URL: www.mpn.gov.rs/images/content/prosveta/pravna_akta/ZAKON_O_VISOKOM_OBRAZOVANJU.doc (14. 6. 2015.).].

¹¹⁴ Jednako tako i po pitanju završenoga fakulteta, odnosno akademije.

Vaš socio-ekonomski status:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
iznad prosjeka	5	11,4	5	8,62
prosječan	27	61,3	33	56,9
ispod prosjeka	7	15,9	8	13,8
ne mogu odrediti/ne želim odgovoriti	5	11,4	12	20,7
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 4. Procjena vlastita socio-ekonomskoga statusa

Procjenjujući vlastiti socio-ekonomski status, većina HR ispitanika (61,3%) ustvrđuje kako živi prosječnim životnim standardom, dok je značajno manje njih (15,9%) koji smatraju da žive ispod razine prosjeka. Najmanje je pak onih koji procjenjuju da žive iznadprosječno, odnosno onih koji ne mogu ili ne žele procjenjivati svoj socio-ekonomski status (11,4%). I kod SR ispitanika mogu se uočiti sličnosti u samoprocjeni socio-ekonomskih prilika, pa tako većina njih (56,9%) smatra kako živi prosječnim životnim standardom za razliku od petine ispitanika koji ne mogu ili ne žele procjenjivati svoj socio-ekonomski položaj, dok je najmanje onih (8,62%) koji svoj status opisuju iznadprosječnim.

Kod kuće imate:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
osobno računalo	1	2,3	6	10,3
osobno računalo i pristup internetu	41	93,1	49	84,5
pristup internetu	1	2,3	3	5,2
ništa od navedenog	1	2,3	0	0
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 5. Vlastito računalo i pristup internetu od kuće

Gotovo svi HR ispitanici (93,1%) posjeduju osobno računalo s pristupom internetu od kuće ili barem jedno od to dvoje (a iznimno nijedno tek u slučaju jednog ispitanika). Jednako tako (samo u nešto manjem postotku) gotovo svi SR ispitanici posjeduju osobno računalo s pristupom internetu od kuće, neznatan dio njih (5,2%) taj pristup ostvaruje i na druge načine, odnosno preko drugih uređaja, dok dvostruko veći broj ispitanika (10,3%) posjeduje samo osobno računalo.

Član ste:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
studentske udruge	14	21,9	18	28,6
sportske udruge/kluba	10	15,6	3	4,8
kluba obožavatelja	4	6,2	1	1,6
dobrovoljnog vatrogasnog društva	1	1,6	0	0
kulturno-umjetničke organizacije	9	14,1	10	15,9
političke stranke	5	7,8	1	1,6
ništa od navedenog	21	32,8	30	47,6
Ukupno (odgovora)	64	100	63	100

Tablica 6. Društvena angažiranost

Udrugama, odnosno društvima i organizacijama ne pristupa gotovo trećina HR ispitanika, a kada im i pristupaju, onda je to pretežno u članstva studentskih udruga (21,9%), nešto manje sportskih udruga ili klubova (15,6%) te kulturno-umjetničkih organizacija (14,1%), dok se najmanje interesa iskazuje za članstvo u političkim strankama (7,8%), različitim klubovima obožavatelja (6,2%) te dobrovoljnom vatrogasnom društvu (tek jedan ispitanik). Među SR ispitanicima još je izraženija nezainteresiranost za, makar i formalno, stjecanje statusa člana neke udruge, odnosno društva ili organizacije, dok oni zainteresirani najčešće odabiru studentske udruge (28,6%) i kulturno-umjetničke organizacije (15,9%) te mnogo rjeđe sportske udruge ili klubove (4,8%). Najmanje je interesa za učlanjenje u političke stranke i klubove obožavatelja koji su privukli tek po jednog ispitanika, dok za dobrovoljno vatrogasno društvo ni jedan ispitanik nije iskazao interes, odnosno postao njegovim članom.

Na izbore:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
izlazim redovito na izbore	21	47,7	21	36,2
izlazim ponekad na izbore	14	31,8	16	27,6
ne izlazim uopće na izbore	9	20,5	21	36,2
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 7. Građanska participacija

Svoje biračko pravo većina HR ispitanika (47,7%) konzumira redovito za razliku od onih koji to čine ponekad (31,8%) ili ne čine uopće (20,5%). Kod SR ispitanika izjednačen je broj onih koji redovito ili uopće ne izlaze na birališta (36,2%), dok je najmanje ispitanika koji tek ponekad pristupaju biralištima, odnosno sudjeluju na izborima (27,6%).

Označite tvrdnje s kojima se slažete/točne su.	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
redovito gledam televiziju	22	5,5	18	3,5
redovito slušam radio	15	3,7	22	4,2
čitam novine	23	5,8	30	5,8
čitam časopise	16	4	21	4
čitam knjige (koje nisu vezane uz studijske obveze)	34	8,5	54	10,4
pratim internetske portale	34	8,5	48	9,3
pišem blog	3	1	7	1,3
sudjelujem na internetskim forumima	9	2,3	12	2,3
imam korisnički račun na Facebooku	43	10,8	53	10,2
imam korisnički račun na Twitteru	10	2,9	12	2,3
koristim usluge internetskog bankarstva	24	6	12	2,3
aktivno pratim politička zbivanja	18	2	19	3,7
aktivno pratim kulturna događanja	26	6,5	43	8,3
proučavam druge kulture	30	7,5	42	8,1
družim se s pripadnicima drugih naroda	27	6,8	40	7,8
redovito komuniciram na drugim jezicima	27	6,8	34	6,6
sudjelujem u javnim prosvjedima	7	1,7	7	1,3
sudjelujem u peticijama	14	3,5	20	3,9
volontiram	17	4,3	24	4,6
Ukupno (odgovora)	399	100	518	100

Tablica 8. Društvene/slobodne aktivnosti

Po pitanju društvene (i općenito slobodnih) aktivnosti HR ispitanici najviše se ističu čitanjem knjiga (koje nisu vezane uz njihove studijske obveze, odnosno popise ispitne literature) i praćenjem internetskih portala (8,5% svih odgovora), potom proučavanjem drugih kultura (7,5%) te druženjem s pripadnicima drugih naroda i redovitim komuniciranjem na drugim jezicima (6,8%). Nešto su manje zainteresirani za aktivno praćenje kulturnih događanja (6,5%) i televizijskoga programa (kojega još uvijek redovitije prate nego onaj radijski) te čitanje novina (5,8%) i časopisa (4%). Sklonost volonterskome radu izraženija je od sudjelovanja u peticijama (3,5%) i javnim prosvjedima (1,7%), a ni po pitanju praćenja političkih zbivanja ili sudjelovanja na internetskim forumima, kao što je i vidljivo prema podacima iz Tablice 8., ne dolazi do značajnija odaziva, odnosno angažmana. Gotovo svi HR ispitanici (izuzev jednoga) imaju korisnički račun na Facebooku, dok ih je četverostruko manje registrirano na Twitter. Zanimljivo je i kako više od polovice ispitanika koristi usluge internetskoga bankarstva, dok se uvjerljivo najmanje ispitanika (tek troje njih) odlučilo na pisanje bloga.

Čitanjem se knjiga (pri čemu se ni ovdje ne radi o naslovima propisanim programom studija) ističu i SR ispitanici (i to znatno više od svojih hrvatskih kolega), dok je praćenje internetskih portala nešto manje zastupljena slobodna aktivnost. Jednako je manja (premda još uvijek zaokuplja više od polovice ispitanika) aktivnost praćenja kulturnih događanja (8,3%), proučavanja drugih kultura (8,1%) i druženja s pripadnicima drugih naroda (7,8%) te redovita

komunikacija na drugim jezicima (6,6%). Po pitanju prisutnosti na društvenim mrežama malo je onih (njih manje od deset posto) koji nemaju otvoren korisnički račun na Facebooku, dok je nešto manje od petine ispitanika registrirano na Twitter. Gotovo svaki drugi ispitanik u slobodno vrijeme čita novine, dok je osjetno manji interes za časopise i radijski program kojemu se (za razliku od hrvatskih ispitanika) daje neznatna prednost pred televizijskim programom. Sudjelovanje u peticijama i aktivno praćenje političkih zbivanja češći je izbor od internetskih foruma koje, kao i usluge internetskoga bankarstva, koristi gotovo svaki peti ispitanik. Dvostruko više interesa ispitanici iskazuju za bavljenje volonterskim radom, dok je najmanje odabira vezano uz sudjelovanje u javnim prosvjedima te vođenje bloga.

Označite tvrdnje s kojima se slažete.	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
intelektualni rad društveno je važniji od fizičkoga rada	7	2,9	34	8,3
timski rad kvalitetniji je od individualnog rada	11	4,5	23	5,6
ravnopravnost muškaraca i žena idealistički je pogled na svijet	11	4,5	22	5,4
žene su sklonije kompromisima	8	3,3	14	3,4
muškarci su uspješniji lideri	3	1,2	7	1,7
pravila/propise treba poštivati i kada su štetni po pojedinca/kolektiv	8	3,3	5	1,2
savjest uvijek treba biti ispred poslušnosti	29	12	44	10,8
neke su etničke grupe sklonije devijantnom ponašanju (npr. laganju, krađi, nasilju ...)	15	6,2	23	5,6
etički su principi važniji od pitanja egzistencije	9	3,7	20	4,9
interes grupe važniji je od vlastitih interesa	16	6,6	25	6,1
svaki je odnos primarno hijerarhijski	6	2,5	16	3,9
svatko je kovač svoje sreće	29	12	48	11,8
dogovor je uvijek moguć	32	13,2	41	10
kritiku treba izbjegavati	0	0	1	0,2
nagrade su važnije od novca	6	2,5	18	4,4
znanje je moć	38	15,7	57	14
znanje je roba	14	5,8	10	2,5
Ukupno (odgovora)	242	100	408	100,0

Tablica 9. Odnos prema znanju, individualnosti, autoritetu i stereotipima

Između sedamnaest ponuđenih izjava, kojima je propitivan odnos prema znanju, individualnosti, autoritetu i stereotipima, HR ispitanici najčešće su se složili s izjavom o znanju kao sredstvu moći (86,4% svih ispitanika, odnosno 15,7% svih odgovora), dok svaki treći ispitanik doživljava znanje kao predmet komodifikacije. Značajna je suglasnost i s izjavama o neupitnosti postizanja dogovora (13,2%), odnosno vlastitoj odgovornosti za svoj život te savjesti kao prioritetu u odnosu na poslušnost (12%). Gotovo je dvostruko manje pristajanja uz izjavu o vlastitim interesima koje treba podrediti interesu grupe (6,6%), kao i o postojanju etničkih grupa koje su immanentno sklone devijantnu ponašanju (6,2%). Etičnost

ispred egzistencijalnosti prihvatljiva je gotovo svakom petom ispitaniku, dok se svaki četvrti slaže s izjavom o većoj kvaliteti timskoga rada u odnosu na rad pojedinca, odnosno prihvaća stav o ravnopravnosti muškaraca i žena kao svojevrsnoj utopiji. Nešto je manje suglasnosti s tvrdnjom o većoj sklonosti žena ka postizanju kompromisnih rješenja i njihovim slabijim liderskim sposobnostima u odnosu na muškarce (1,2%) te potrebi za poštivanjem pravila ili propisa i u slučajevima kada su ovi štetni po pojedinca, odnosno skupinu (3,3%). Najmanje je podrške tvrdnjama o većoj važnosti intelektualnoga rada po društvo u odnosu na fizički rad (2,9%) i nagrada u odnosu na novac te o primarno hijerarhijskome karakteru svakoga odnosa (2,5%), dok se ni jedan ispitanik ne slaže s izjavom o potrebi izbjegavanja kritike.

Za gotovo sve SR ispitanike (izuzev jednoga) znanje predstavlja moć (14%), no pojedini ga ispitanici istodobno percipiraju i kao robu. Nešto je manje pristajanja uz tvrdnju kako je u konačnici svatko odgovoran za sebe (11,8 % svih odgovora, odnosno 82,8% ispitanika) te kako savjesti uvijek treba dati prednost pred poslušnosti (10,8%). Većina ispitanika vjeruje u neupitnost postizanja dogovora (10% svih odgovora, odnosno 70,7% ispitanika), ali i više vrednuje intelektualni od fizičkoga rada (8,3%), dok je nešto manje slaganja s izjavom o većoj važnosti interesa grupe u odnosu na osobne interese (6,1%). Jednaka je podrška većem vrednovanju timskoga u odnosu na individualni rad, kao i uvjerenju o postojanju pojedinih etničkih grupa sklonih devijantnom ponašanju (5,6%), a neznatno je slabija potpora izjavi o ravnopravnosti među spolovima kao idealističkom poimanju svijeta (5,4%). Etičnost ispred egzistencije i nagrada ispred novca te doživljaj svakog odnosa primarno hijerarhijskim, odabir je (gotovo) svakog trećeg ispitanika, dok se s tvrdnjom o većoj sklonosti žena kompromisima slaže gotovo četvrtina ispitanika. Dvostruko je manje podrške tvrdnji kako su muškarci uspješniji lideri (1,7%), dok je najmanje slaganja s izjavama o potrebi poštivanja pravila ili propisa i u okolnostima kada ovi mogu biti štetni po pojedinca ili zajednicu (1,2%), odnosno o potrebi za izbjegavanjem kritike (tek jedan ispitanik).

4.2. TEMATSKI BLOK II.: DRUŠTVO I PISMENOST

U ovom se dijelu ispituju predodžbe o fenomenu pismenosti, odnosno konceptu informacijske pismenosti u kontekstu osobna i društvena značaja, podjednako i procjene vlastitih kompetencija i razine informiranosti te u konačnici i utjecaj obrazovnih politika i društvenih procesa.

Definirajući pismenost većina je HR ispitanika primarno veže uz vještine čitanja i pisanja s izrazitim naglaskom na poštivanje jezične norme, dok se tek iznimno pismenost dovodi u vezu s višim razinama razumijevanja i komuniciranja u uvjetima kada ona elementarna ne može zadovoljiti tu razinu zahtjevnosti. Nešto su iscrpnijem prikazu stavova skloniji SR ispitanici među kojima dominira stav o pismenosti kao konceptu poznavanja i primjene jezičnih normi (primarno ortografije), odnosno sposobnosti koja podrazumijeva očekivanu razinu jezičnih kompetencija (možda najbolje predstavljeno ili sažeto u razmišljanju kako biti pismen znači "znati da se ne znam piše odvojeno", odnosno imati "mogućnost priopćavanja poruka pismenim putem"). Takvom doživljaju pismenosti, kao fenomenu čija će funkcionalnost biti potvrđena "ispravnim popunjavanjem svakog dokumenta", pridružuju se i promišljanja kojima se ista veže uz formalno obrazovanje, stupanj načitanosti te sposobnost korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije ili se pak stavlja u korelaciju (pa i izjednačava) s informiranošću uz naglasak na važnost poznavanja vlastitih i tuđih povijesno-kulturoloških obrazaca i značajki. Tek rijetki ispitanici pismenost promatraju u širem kontekstu (neuvjetovanom jezičnim kôdom i oslobođenom svođenja na dovoljnost "poznavanja osnovnih znanja o prirodi i društvu") koji zahvaća razvoj društva, kvalitativnu analizu sadržaja, argumentaciju, snalažljivost i samostalno kritičko razmišljanje pismena pojedinca i društva koje predstavlja. S druge strane, informacijsku pismenost većina HR ispitanika tumači kao određeni skup vještina koji uključuje informacijsku potrebu i sposobnost upravljanja informacijama te korištenja kritičkoga aparata. Uz to ističe se i orijentiranost na rješavanje problema te ključna uloga informacijske pismenosti kao "polazišta cjeloživotnog učenja", dok neznatno manje ispitanika informacijsku pismenost veže uz primjenu informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Dijelu SR ispitanika, prema vlastitu je priznanju, teško definirati sam fenomen, dok dio njih informacijski pismena pojedinca izjednačuje s dobro informiranim pojedincem koji je "u tijeku s događajima u državi i svijetu". Nemali dio ispitanika informacijsku pismenost izjednačava s informatičkom pismenošću, odnosno veže uz primjenu informacijsko-komunikacijske (pa i telekomunikacijske) tehnologije (ili je svodi na, kako je to pojednostavila jedna ispitanica, "razumijevanje razlike između duplog, lijevog i desnog klika [mišem]"). Ipak, jednako nemali dio njih, koji se nisu pogubili u vrletima sinonimije, uz informacijsku pismenost veže sposobnost razlikovanja korisne od nekorisne i bitne od nebitne informacije, odnosno uz sposobnost validna i svrsishodna upravljanja, korištenja i dijeljenja informacija, koje predstavljaju "jedan od najvažnijih resursa", a sve u svrhu "postizanja nekog cilja". Uz to, koncept informacijske pismenosti prepoznaju kao "polazište cjeloživotnog

obrazovanja" te općenito daju naglasak na učenje i organizaciju znanja, selekciju i klasifikaciju, pa i preispitivanje te povezivanje i interpretaciju kao ključne komponente u rješavanju problema, dok informacijsku potrebu ostavljaju na marginama gdje je akcentira tek jedan ispitanik.

Na upit o prvom susretu s pojmom informacijske pismenosti, većina HR ispitanika navodi osnovnu ili srednju školu, dok su ostali za pojam prvi put čuli na fakultetu, odnosno iz medija, na internetu ili od vlastitih roditelja. Za razliku od njih, dvoje je ispitanika za pojam informacijske pismenosti tek prvi put doznalo pristupivši ovoj anketi, dok je jedan ispitanik u potpunosti uskratio odgovor. I većina SR ispitanika osnovnu i srednju školu navodi kao mjesto na kojemu su po prvi put čuli za pojam informacijske pismenosti. Ostali su ispitanici o pojmu doznali na fakultetu, iz medija, na internetu, od prijatelja, roditelja ili kolega, dok se neznatan broj njih ne sjeća kada se prvi put susreo s pojmom o kojemu je jednako neznatan broj prvi put doznao upravo na ovoj anketi.

Jeste li u sklopu nastave obrađivali teme iz područja informacijske pismenosti?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
DA	32	72,7	37	63,8
NE	6	13,6	13	22,4
ne sjećam se	6	13,6	8	13,8
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 10. Informacijska pismenost u nastavi

Kada su u pitanju teme iz područja informacijske pismenosti i njihova obrada u kontekstu obrazovnoga procesa, većina HR ispitanika (72,7%) potvrđuje bavljenje takvim temama u sklopu nastave, dok se jednak broj njih ili ne sjeća ili se u njihovim školama teme o informacijskoj pismenosti nisu obrađivale (13,6%). I među SR ispitanicima većina njih (63,8%) potvrđuje kako su na nastavi bile obrađivane teme iz područja informacijske pismenosti, dok manji broj ispitanika nema takvih iskustava (22,4%) ili ih se uopće ne sjeća (13,8%).

Ocijenite važnost informacijske pismenosti za vas osobno/današnje društvo.	HR ispitanici				SR ispitanici			
	osobno		društvo		osobno		društvo	
		%		%		%		%
ključna	15	34,1	14	31,8	21	36,2	17	29,3
izuzetno važna	22	50	26	59,1	32	55,2	36	62,1
donekle važna	5	11,4	1	2,3	4	6,9	4	6,9
ni važna ni nevažna	1	2,3	1	2,3	1	1,7	1	1,7
nevažna	1	2,3	2	4,5	0	0	0	0
Ukupno (ispitanika)	44	100	44	100	58	100	58	100

Tablica 11. Značaj informacijske pismenosti za pojedinca i društvo u cjelini

Procjenjujući važnost informacijske pismenosti, većina HR ispitanika smatra da se radi o izuzetno važnom konceptu, i to ponajprije za društvo (59,1%) te u nešto manjoj mjeri i za njih osobno (50%), dok je za (gotovo) trećinu ispitanika riječ o konceptu od ključne važnosti, ali neznatno više za njih osobno (34,1%), nego za društvo u cjelini (31,8%). Informacijsku pismenost (na osobnoj razini) donekle važnom doživljava gotovo svaki deveti, odnosno (u kontekstu značaja po zajednicu) tek jedan ispitanik. Jednako tako tek jedan ispitanik iskazuje ravnodušje prema konceptu te ne promišlja o njegovoj važnosti, dok ga posve nevažnim (za sebe osobno) smatra jedan, odnosno (u kontekstu značaja po zajednicu) dvoje ispitanika. Većina SR ispitanika također dijeli uvjerenje kako je po pitanju informacijske pismenosti riječ o izuzetno važnom konceptu, i to ponajprije za društvo (62,1%), a potom i za pojedinca osobno (55,2%), dok ih značajno manje informacijsku pismenost smatra ključnom po sebe osobno (36,2%), odnosno po društvo u cjelini (29,3%). Zanimljivo je udio onih koji informacijsku pismenost ne doživljavaju ni važnim ni nevažnim konceptom (1,7%), dočim ispitanika, koji bi značaj informacijske pismenosti za pojedinca i društvo u cjelini smatrao nevažnim, nema.

Među pozitivnim stranama informacijske pismenosti HR ispitanici navode afirmativan odnos prema informaciji koja, kao i znanje, postaje sve dostupnijom, potom i širi društveni značaj koji rezultira "oblikovanjem odgovornog građanina" (koji je napokon spreman zauzeti se i pouzdati u samoga sebe) i većom kvalitetom (višim standardom) života s naglaskom na rješavanje zadataka ili problema, a isto tako napominju i stvaranje uvjeta za profesionalni razvoj konkurentna pojedinca koji je pripremljen za nove izazove učenja i kritičkoga razmišljanja. S druge strane, SR ispitanici ističu informiranost, lakši pristup informacijama i stjecanju znanja (kroz prizmu tehnologije te principa povezivanja i premošćivanja fizičkih ograničenja), općenito snalaženje pojedinca uslijed informacijske eksplozije i mogućnost rješavanja problema te "razvijanja kritičkog mišljenja i društveno odgovorne individue". Iako se znatno ističe utjecaj tehnologije (uz poseban naglasak na informacijsko-komunikacijsku tehnologiju), kao rješenja koje osigurava ostvaraj koncepta informacijske pismenosti, značajan broj ispitanika prednost informacijske pismenosti pronalazi u njezinoj sposobnosti realiziranja potrebe za organizacijom informacija i unapređenja pojedinih životnih praksi i koegzistencije, novim modelima učenja i komuniciranja, razvoju kritičke svijesti i mišljenja te "svijesti o [značaju] vjerodostojnosti", konkurentnosti i snalažljivosti te konkretnih ciljeva i težnji objektivnosti kao i općem dobrom podizanjem društva znanja "koje vlada i upravlja informacijama ključnih za suvremeno društvo".

Kao neke od nedostataka informacijske pismenosti pojedini HR ispitanici navode njezinu ovisnost o financijskim sredstvima, odnosno "nemogućnost da se iskoristi njezin potencijal u siromašnim društvima", ali i probleme koji proizlaze iz ograničenosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija te nepouzdanost samih informacija za kojima istodobno postoji sve veća potreba. Uz to napominju i nedovoljnu upoznatost javnosti s informacijskom pismošću što utječe na svojevrsnu marginalizaciju nje kao fenomena te isto tako i marginaliziranje knjižnica ("koje su prije pojave interneta bile hramovi informacija") u korist prevlasti interneta, dok je zanemariv broj onih koji su uvjereni kako informacijska pismenost, upravo zahvaljujući svojim obilježjima, ne može imati loše strane. I za dio SR ispitanika ne postoje negativne strane informacijske pismenosti ("jer bilo kakvo poznavanje nekog predmeta uvijek dobro dođe") ili ih barem još uvijek ne prepoznaju kao takve. No oni koji se s time ne slažu kao glavne nedostatke navode neravnopravnost pristupa, poticanje društvene nejednakosti i mogućnost zlorabe (kroz različite oblike manipulacija, dezinformacija, kriminalnih radnji i osobnih obračuna) te isto tako i pretjeranu zavisnost o "nepouzdanom" tehnologiji (zbog čega trpe društveni odnosi jer ljudi "otupljuju i otuđuju se jedni od drugih", pa se, budući da su im informacije "previše" dostupne i udaljavajući se od "realnih međuljudskih odnosa", priklanjaju stereotipima i preuzimaju "konformistički način razmišljanja") što dovodi do generiranja novih, modificiranih razina subjektivnosti i "pogrešnih zaključaka", ali i "zapostavljanja tradicionalnog vida pismenosti".

Ocijenite svoju razinu informacijske pismenosti/informiranosti.	HR ispitanici				SR ispitanici			
	informacijska pismenost		informiranost		informacijska pismenost		informiranost	
		%		%		%		%
izvrсна	12	27,3	7	15,9	9	15,5	5	8,6
vrlo dobra	21	47,7	24	54,5	23	39,7	28	48,3
dobra	8	18,2	7	15,9	23	39,7	18	31
slaba	0	0	3	6,8	2	3,4	1	1,7
nezadovoljavajuća	0	0	1	2,3	0	0	1	1,7
ne mogu procijeniti	3	6,8	2	4,5	1	1,7	5	8,6
Ukupno (ispitanika)	44	100	44	100	58	100	58	100

Tablica 12. Samoprocjena razine informacijske pismenosti i informiranosti

Procjenjujući vlastitu razinu informacijske pismenosti i informiranosti, većina se HR ispitanika doživljava vrlo dobro informiranima (54,5%) i informacijski pismenima (47,7%). Najvišu si ocjenu, po pitanju informacijske pismenosti, dodjeljuje gotovo svaki četvrti ispitanik, nešto ih manje procjenjuje kako je ta razina pismenosti dobra, dok je troje kao takvu ne može odrediti. Slabo ili nedovoljno informacijski pismenim ne smatra se ni jedan ispitanik.

S druge strane, jednaki se broj ispitanika smatra izvrsno, odnosno dobro informiranima (15,9%), dok je značajno manje onih koji svoju informiranost ocjenjuju slabom (6,8%) ili nezadovoljavajućom (tek jedan ispitanik). Za razliku od njih, dvoje ispitanika ne može procijeniti razinu svoje informiranosti.

I većina se SR ispitanika smatra vrlo dobro informiranima (48,3%), dok ih se gotovo trećina doživljava nešto manje, odnosno dobro informiranima (31%). Znatno manje ispitanika svoju razinu informiranosti procjenjuje izvrsnom, a jednako ih toliko iskazuje nemogućnost provođenja takve procjene (8,6%), dok se tek po jedan ispitanik smatra slabo ili nezadovoljavajuće informiranim. Po pitanju samoprocjene informacijske pismenosti SR ispitanici većinom si i podjednako dodjeljuju dobru i vrlo dobru ocjenu (39,7%), tek se dvoje ispitanika smatra slabo informacijski pismenima, a samo jedan ispitanik ne može procijeniti svoju razinu pismenosti koju pak ni jedan od ispitanika ne doživljava nezadovoljavajućom.

Koliko je toj razini pismenosti pomogla dosadašnja naobrazba?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
isključivo	3	6,8	8	13,8
dijelom	33	75	42	72,4
nimalo	7	15,9	2	3,4
ne mogu procijeniti	1	2,3	6	10,3
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 13. Utjecaj obrazovanja na razinu samoprocijenjene informacijske pismenosti

Da je dosadašnja naobrazba dijelom utjecala na njihovu razinu informacijske pismenosti, uvjereni su tri četvrtine HR ispitanika, dok ih višestruko manje procjenjuje kako nikakva utjecaja obrazovanja, po tom pitanju i u njihovu slučaju, nije bilo (15,9%). Tek je troje ispitanika uvjereni kako je za njihovu trenutnu razinu pismenosti isključivo zaslužno obrazovanje, a samo jedan ispitanik nije u mogućnosti procijeniti utjecaj obrazovnog procesa. I među SR ispitanicima dominantno je uvjerenje (72,4%) kako dosadašnjoj naobrazbi djelomično duguju postojeću razinu informacijske pismenosti, dok je značajno manje onih koji stanje vlastite pismenosti isključivo pripisuju (13,8%) ili ga uopće ne pripisuju (3,4%) obrazovanju. Gotovo svaki deseti ispitanik ustvrđuje kako ne može procijeniti utjecaj obrazovanja na svoju pismenost.

Znate li što je digitalni jaz?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
DA	26	59,1	31	53,4
NE	14	31,8	13	22,4
nisam siguran/na	4	9,1	14	24,1
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 14. Poznavanje pojma digitalnog jaza

Za razliku od gotovo trećine HR ispitanika koji ne znaju što je to digitalni jaz i tek četvero onih koji nisu sigurni u poznavanje, odnosno vlastito tumačenje tog pojma, većini je isti ipak poznat (59,1%). Jednako je tako poznat i većini SR ispitanika (53,4%), dok je gotovo podjednako manje onih kojima pojam nije poznat (22,4%) ili nisu sigurni u njegovo značenje (24,1%).

Smatrate li da ga koncept informacijske pismenosti...	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
pojačava	8	18,2	14	24,1
smanjuje	11	25	8	13,8
ne znam	12	27,3	18	31
nemam mišljenje	13	29,5	18	31
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 15. Utjecaj informacijske pismenosti na fenomen digitalnog jaza

O utjecaju koncepta informacijske pismenosti na fenomen digitalnoga jaza najviše HR ispitanika ne posjeduje nikakvo mišljenje (29,5%), nešto ih manje tvrdi kako ne zna dolazi li i do kakva utjecaja (27,3%) ili smatra kako informacijska pismenost pridonosi smanjenju digitalnoga jaza (25%), dok ih je najmanje uvjereni kako je taj utjecaj nepovoljan, odnosno kako pridonosi smanjenju digitalne nejednakosti (18,2%).

I među SR ispitanicima najviše je njih koji nemaju nikakvo mišljenje o korelaciji informacijske pismenosti i digitalne nejednakosti, no jednako i onih koji priznaju kako nemaju nikakva znanja o tome (31%), gotovo ih je četvrtina uvjereni kako informacijska pismenost pojačava digitalni jaz, dok ih najmanje smatra kako se radi o povoljnom utjecaju koji taj jaz zapravo smanjuje (13,8%).

Smatrate da je zemlja/društvo u kojemu živite:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
demokratski razvijeno	4	1,5	2	0,6
ekonomski prosperitetno	1	0,4	3	0,9
društvo znanja	6	2,3	6	1,8
štiti kulturnu raznolikost	4	1,5	7	2,1
razvija interkulturalni dijalog	3	1,2	6	1,8
još uvijek u tranziciji	28	10,8	51	15,3
visoko ideologizirano	16	6,2	10	3
visoko tehnologizirano	1	0,4	0	0
besperspektivno	22	8,5	19	5,7
korumpirano	37	14,2	48	14,4
nedovoljno tolerantno	37	14,2	42	12,6
nedovoljno kulturno	33	12,7	44	13,2
nedovoljno obrazovano	32	12,3	42	12,6
nesigurno (pravno, finacijski, ...)	36	13,8	54	16,2
Ukupno (odgovora)	260	100	334	100

Tablica 16. Percepcija stanja u zemlji/društvu

Doživljaj društvene i političke situacije u zemlji, odnosno društvu u kojemu ispitanici žive, većinom je obilježen potvrđivanjem negativnih pojava, pa tako HR ispitanici na prvo mjesto stavljaju problem korupcije i manjka tolerancije (14,2%), a odmah potom i probleme pravne, finacijske i ostalih vrsta nesigurnosti (13,8%) te dijele doživljaj nedovoljno kulturnog (12,7%) i obrazovanog društva (12,3%) koje za većinu ispitanika još uvijek prolazi kroz tranzicijski proces (10,8% svih odgovora, odnosno 63,6% svih ispitanika). Polovica ispitanika svoju zemlju, odnosno društvo doživljava besperspektivnim i nešto manje visokoideologiziranim, dok je najmanje uvjerenosti u demokratski razvijeno (1,5%) te ekonomski prosperitetno i visokotehnologizirano (0,4%) društvo znanja (2,3) koje štiti kulturnu raznolikost (1,5%) i razvija interkulturalni dijalog (1,2%). Negativne pojave društvene i političke svakodnevice na prvome su mjestu i kod većine SR ispitanika, pa se tako najviše potvrđuje percepcija pravno i finacijski nesigurne sredine (16,2%) koja se još uvijek za većinu nalazi u tranziciji (15,3% svih odgovora, odnosno 87,9% svih ispitanika). Nešto je manje slaganja s tvrdnjama o korumpiranom (14,4%), nedostatno kulturnom (13,2%), obrazovanom i tolerantnom društvu (12,6%) bez perspektive (5,7%), dok ga manje od petine ispitanika doživljava iznimno ideološki obilježenim. Najmanje je percipiranja društva kao mjesta zaštite kulturne raznolikosti (2,1%) i razvoja interkulturalnoga dijaloga u kojemu društvo znanja (1,8%) pokazuje ekonomski prosperitet (0,9%) i demokratsku razvijenost (0,6%). Iako je u prethodnim poglavljima visoka tehnologiziranost društva navođena kao jedan od zahtjeva za novim (složenijim) pristupima informacijama i znanju, zanimljivo je kako društvo, odnosno zemlju u kojoj žive, ni jedan od ispitanika ne smatra visokotehnologiziranim.

Kada je u pitanju obrazovanje i njegova pozitivna uloga po pojedinca i društvo u kojemu žive, većina HR ispitanika ističe njegovu pristupačnost u financijskom smislu (jer osim što je "besplatno", omogućava i ostvaraj "društva jednakih šansi"), neiskomercijaliziranost visokoga obrazovanja (u odnosu na "praksu u društvima zapadnih zemalja"), uvođenje državne mature te cjeloživotnog i drugih neformalnih oblika obrazovanja, kao i raznovrsnost u izboru studija i privatnih visokih učilišta. U manjoj se mjeri navodi i kvaliteta nastavnog kadra te prednosti stjecanja širokog spektra znanja koje doprinosi oblikovanju pojedinca konkurentna i izvan zemlje studiranja. I za značajan broj SR ispitanika taj pristup širokom spektru znanja (koje se, uvjereni su, cijeni i izvan matične zemlje te im time omogućava nastavak obrazovanja, ali i rada u drugim zemljama) predstavlja svijetli moment obrazovnog sustava u čiju prednost upisuju i aspekt financijske potpore te općenito pristup obrazovanju bez obzira na (ne)povoljnost osobnog socio-ekonomskog statusa, kao i kvalitetu obrazovnih ustanova i samog nastavnog kadra. Iz ovoga se skupa mišljenja izdvaja stav prema kojemu se prednosti obrazovnog sustava zapravo izvode iz njegovih nedostataka te stoga "izraziti nivo nesistematičnosti i dezorganizacije, koja je na kratke staze frustrirajuća, na duge staze utječe na reoblikovanje individualnog mentalnog sklopa tako što jedinku čini sposobnijom za preživljavanje u modernom društvu, ne dozvoljavajući joj uljuljkavanje u osjećaj sigurnosti, već je konstantno suočava s novim profesionalnim i društvenim izazovima". Nedostaci obrazovnog sustava za HR ispitanike uglavnom se očituju u zastarjelosti nastavnoga programa (primarno opterećenog teorijom na štetu praktična iskustva) i općenito slabom investiranju u obrazovni sustav s naglaskom na izostanak dugoročnog planiranja koji buduće kadrove čini tržišno nekonkurentnima. Na popis zamjerki ispitanici uvrštavaju i neorganiziranost, pad kvalitete i forsiranje kvantitete te korumpiranost, nepotizam i sve učestalije afere vezane uz takve i slične oblike ponašanja, kao i mit o besplatnom obrazovanju dostupnom svima, tromost sustava nesklonog promjenama iz kojih, kada se ipak dogode, ne proizlaze valjani rezultati¹¹⁵. Osim toga, zamjeraju se i neprofesionalni odnosi, nemotiviranost te u konačnici i gušenje svake individualnosti i kreativnosti.

Skupo obrazovanje i posljedično njegova nedostupnost osobama slabijega socio-ekonomskog statusa, najčešći je prigovor stanju obrazovanja u Srbiji, a slijedi ga nezadovoljstvo zbog nedovoljnog proračunskog ulaganja i nedostatka odgovarajuće strategije obrazovanja (što uključuje i postojanje neperspektivnih studijskih smjerova). Ispitanici spornim smatraju i potplaćenost profesora te zastarjelost nastavnih programa koji nisu usklađeni sa stvarnim

¹¹⁵ Takvim ih doživljavaju pojedini ispitanici argumentirajući to "traljavo uvedenom bolonjom".

potrebama na tržištu rada¹¹⁶. Uz prigovore učenju da je "dogmatsko" te kako je samo informativna karaktera ("ne uči nas da razmišljamo, budemo kreativni, spremni za život") navode se i problemi mita, korupcije i nepotizma te posvemašnja neorganiziranost i manjak praktičnoga rada kao i loše implementiran bolonjski sustav obrazovanja (što je već ranije i spomenuto). Osim toga, ističe se i problem neetičnosti, netolerancije i "sputavanja slobodnog načina razmišljanja" kroz *ubijanje* nadarenosti i kreativnosti te "svođenje pod prosjek", nekompetentnost ili nezainteresiranost (nemotiviranost) predavača (ali i samih studenata) koji u određenoj mjeri ne poštuju svoje studente kao ni studenti njih. Pojedine ispitanike smeta i preveliki broj polaznika privatnih visokih učilišta (uz koje primarno vežu problem mita i korupcije) ili nedovoljno oštre sankcije za one koji su nečasno (kupovanjem ili plagiranjem) stekli dipome.

Što je po vama općenito najveći problem današnjega društva (u globalnom smislu)?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
siromaštvo	5	11,4	7	12,1
neravnopravnost	6	13,6	9	15,5
diskriminacija	1	2,3	0	0
stanje pismenosti	0	0	1	1,7
stanje obrazovanosti	2	4,5	5	8,6
nezaposlenost	4	9,1	7	12,1
digitalni jaz	0	0	0	0
nepotizam i korupcija	7	15,9	7	12,1
nacionalizam	2	4,5	2	3,4
rasizam/antisemitizam	0	0	3	5,2
asimilacija	0	0	0	0
trgovina ljudima	0	0	1	1,7
nasilje i ratni sukobi	4	9,1	9	15,5
ništa posebno	1	2,3	0	0
nešto drugo	12	27,3	7	12,1
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 17. Percepcija globalnih problema

Na upit o vodećim problemima današnjice u kontekstu globalnih pojava i stanja, većina je HR ispitanika (27,3%) odlučila ponuditi vlastite odgovore te je kao najveće teškoće izdvojila pitanje empatije, grijeha, individualnoga nezadovoljstva, kapitalizma, neravnomojne raspodjele bogatstva, medijskoga inzistiranja na tome "da su svi ljudi jednaki" te općenito ljudske vrste kao takve, dok manji dio ispitanika prihvaća sve ponuđene odgovore s obzirom na to da "nijedno od njih [odgovora] nije moguće izdvojiti". Za većinu ostalih ispitanika najveći globalni problem predstavljaju nepotizam i korupcija (15,9%), dok ih

¹¹⁶ Ove je probleme jedan od ispitanika ukratko opisao kao utjelovljenje "neefikasnosti, konzervativnosti, nesklonosti promjenama i novitetima".

neznatno manje takvim smatra pojave poput neravnopravnosti (13,6%), siromaštva (11,4%), nezaposlenosti, nasilja i ratnih sukoba (9,1%), nacionalizma i stanja obrazovanosti (4,5%) te diskriminacije (2,3%). Stanje pismenosti, pojavu digitalnog jaza, probleme rasizma, odnosno antisemitizma, asimilacije ili trgovinu ljudima ni jedan ispitanik ne percipira kao vodeći globalni problem. Među SR ispitanicima najviše su i jednako izdvojeni problemi neravnopravnosti, nasilja i ratnih sukoba (15,5%), dok je neznatno manje potpore pitanjima siromaštva, nezaposlenosti, nepotizma i korupcije te pojavama u kojima eskalira problem "suvišnosti" čovjeka današnjice, konformizma i međusobna nerazumijevanja (12,1%). Na začelju promišljanja o najistaknutijim problemima *globalnoga sela* slijede stanje obrazovanosti (8,6%), problemi rasizma, odnosno antisemitizma (5,2%) i nacionalizma (3,4%) te trgovina ljudima i stanje pismenosti koji čine odabir tek po jednoga ispitanika, dok pitanje diskriminacije, asimilacije ili pojavu digitalnoga jaza nitko od ispitanika ne doživljava primarno problematičnima.

4.3. TEMATSKI BLOK III.: INFORMACIJE I OSOBNE ODLUKE

U trećem se i ujedno posljednjem dijelu istraživanja propituje sam fenomen informacije (i posredno aspekt znanja) te se u kontekstu pristupa, upravljanja, ali i same percepcije tog "skup[a] podataka s pripisanim značenjem"¹¹⁷, nastoji prikazati širi okvir unutar kojega se odvijaju različiti procesi odlučivanja te realiziraju različite vrste osobne i društvene odgovornosti.

Za HR ispitanike informacija većinom predstavlja novo znanje, poruku, činjenicu ili novost, dok je nezatni dio njih tumači kao podatak kojemu uglavnom ne pripisuju značenjski kontekst. Doživljaj informacije kao pomoć pri razumijevanju svijeta oko sebe ili kao nositelja nekog značenja dio su tumačenja SR ispitanika koji informaciju definiraju i kroz formu korisnog i iskoristivog podatka koji donosi ili sadrži neko novo znanje (ili ga pak izjednačavaju sa znanjem te rjeđe s činjenicama i novošću). Ipak mnogo se češće informacije doživljavaju kao poruke (s naglaskom na njihovu razmjenjivost i razinu informativnosti) koju mogu prenijeti zainteresiranim primateljima.

¹¹⁷ Sečić 1995:9

Ocijenite važnost posjedovanja i upravljanja informacijom za današnje društvo:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
ključna	18	40,9	33	56,9
izuzetno važna	24	54,5	24	41,4
donekle važna	2	4,5	1	1,7
ni važna ni nevažna	0	0	0	0
nevažna	0	0	0	0
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 18. Procjena društvene važnosti posjedovanja i upravljanja informacijama

Po pitanju važnosti posjedovanja i upravljanja informacijama, većina HR ispitanika taj aspekt doživljava izuzetno bitnim za društvo (54,5%), neznatno manje njih smatra ga ključnim (40,9%), dok mu tek dvoje ispitanika dodjeljuje djelomičnu važnost. S druge strane, kod većine SR ispitanika prevladava uvjerenje kako je posjedovanje i upravljanje informacijama ključno za društvo današnjice (56,9%), dočim u znatnoj manjini ostaju oni koji taj aspekt doživljavaju iznimno (41,4%) ili donekle važnim (1,7%). Ni jedan od ispitanika iz obje skupine navedeni aspekt ne smatra nevažnim, ali isto tako ni važnim.

Koliko vam je načina citiranja poznato?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
jedan	2	4,5	7	12,1
dva	16	36,4	17	29,3
više	21	47,7	31	53,4
nijedan potpuno	5	11,4	3	5,2
nijedan	0	0	0	0
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 19. Poznati načini citiranja

Načini citiranja, i to najmanje jedan od njih, poznati su svim ispitanicima, pa onih kojima nije poznat ni jedan način, barem prema njihovim tvrdnjama, uopće nema. Više je različitih načina citiranja poznato gotovo polovici HR (47,7%), odnosno većini SR ispitanika (53,4%), dok ih nešto manje tvrdi kako poznaje dva način citiranja te je takvih nešto više kod HR (36,4%), nego SR ispitanika (29,3%) među kojima je pak više onih koji poznaju samo jedan način (12,1% u odnosu na 4,5% HR ispitanika). Da im ni jedan način citiranja nije u potpunosti poznat potvrđuje tek petero HR, odnosno troje SR ispitanika.

U svojim seminarskim (i drugim) radovima najčešće:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
citiram	19	16,2	25	17,1
parafraziram	25	21,4	29	19,9
analiziram	18	15,4	26	17,8
interpretiram	18	15,4	23	15,8
opisujem	19	16,2	13	8,9
zaključujem	18	15,4	30	20,5
Ukupno (odgovora)	117	100	146	100

Tablica 20. Najčešći pristup u izradi seminarskih (i drugih) radova

Kada izrađuju svoje seminarske (ili neke druge) radove, HR ispitanici najčešće posežu za parafraziranjem (21,4%), nešto manje citiraju i opisuju (16,2%), a najmanje analiziraju, interpretiraju i zaključuju (15,4%). Za razliku od njih, SR ispitanici najčešće donose zaključke (20,5%) te neznatno manje parafraziraju (19,9%), posežu za analizama (17,8%), navođenjima (17,1%) i interpretacijama (15,8%), dok ih najmanje zanima deskriptivni pristup (8,9%).

Vaš popis literature po jednom seminarskom radu obično broji:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
do 5 bibliografskih jedinica	15	34,1	12	20,7
od 6 do 10 bibliografskih jedinica	20	45,5	33	56,9
više od 10 bibliografskih jedinica	9	20,5	13	22,4
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 21. Najčešći pristup u izradi seminarskih (i drugih) radova

Pritom po pojedinom seminarskom (ili nekom drugom) radu popisi literature većine HR ispitanika sadrže između šest i deset bibliografskih jedinica (45,5%), dok gotovo svaki treći ispitanik najčešće odabire do pet jedinica. Više od deset bibliografskih jedinica po pojedinom radu najčešći je odabir gotovo svakog petog ispitanika. I kod većine SR ispitanika (56,9%) popisi literature u seminarskim radovima najčešće sadrže između šest i deset bibliografskih jedinica, dok gotovo jednak broj ispitanika u svojim radovima obično koristi do pet (22,4%), odnosno više od deset bibliografskih jedinica (20,7%).

Uključuje li on i Wikipediju?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
uvijek	2	4,5	3	5,2
često	4	9,1	9	15,5
ponekad	22	50	26	44,8
nikada	16	36,4	20	34,5
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 22. Wikipedija kao bibliografska jedinica

Među bibliografskim se jedinicama kod polovice HR ispitanika tek ponekad pojavljuje i Wikipedija, a kod nešto manje dijela njih (36,4%), ova slobodno uređena internetska enciklopedija, nikada ne dopijeva na popis korištene literature. Svaki jedanaesti ispitanik Wikipediju često uvrštava na popis literature, dok ih dvostruko manje takvo što čini redovito, odnosno uvijek. Nešto manje od polovice SR ispitanika (44,8%) tek ponekad poseže za Wikipedijom za razliku od znatno manjeg dijela njih koji to čine često (15,5%) ili uvijek (5,2%), dok gotovo svaki treći ispitanik Wikipediju nikada ne uvrštava u popise svojih seminarskih (ili nekih drugih) radova.

Znate li uvijek kako i gdje tražiti potrebnu informaciju?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
5 (uvijek)	9	20,5	11	19
4 (često)	22	50	34	58,6
3 (ponekad)	11	25	9	15,5
2 (rijetko)	1	2,3	3	5,2
1 (nikada)	1	2,3	1	1,7
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 23. Samoprocjena snalaženja u ispunjenju informacijske potrebe

Kada je u pitanju ispunjenje informacijske potrebe, odnosno snalaženje u pretraživanju informacija, polovica HR ispitanika potvrđuje da često znaju kako i gdje tražiti, dok ih dvostruko manje smatra kako to znaju samo ponekad. Gotovo svaki peti ispitanik potvrđuje kako uvijek zna doći do potrebne informacije, a tek po jedan ispitanik to rijetko ili nikada ne uspijeva. I među SR ispitanicima većina njih (58,6%) često zna kako i gdje potražiti informacije, dok ih trostruko manje procjenjuje kako se uvijek uspješno snalaze po pitanju pretraživanja za razliku od onih kojima takvo što uspijeva ponekad (15,5%) ili rijetko (5,2%). Tek jedan ispitanik potvrđuje kako nikada ne zna kako i gdje tražiti potrebnu informaciju.

Vaša potreba za informacijom najčešće je vezana uz:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
studijske obveze	38	31,7	46	27,5
opći edukacijsko-istraživački interes	28	23,3	43	25,7
opće informiranje	31	25,8	46	27,5
zabavu	21	17,5	30	18
nešto drugo	2	1,7	2	1,2
Ukupno (odgovora)	120	100	167	100

Tablica 24. Vrsta potrebe za informacijom

Potreba za informacijom kod većine je HR ispitanika vezana uz studijske obveze (31,7%), nešto je manje prisutna u kontekstu općega informiranja (25,8%) i edukacijsko-

istraživačkoga interesa (23,3%), a najmanje u svrhu zabave (17,5%), dok ispitanici, koji su ponudili vlastite odgovore, ističu dimenziju komuniciranja i osobnoga znanstvenog razvoja. Kod SR ispitanika potreba za informacijom u najvećem je broju slučajeva jednako potaknuta studijskim obvezama i zahtjevom za općim informiranjem (27,5%), a slijedi ga opći edukacijsko-istraživački interes (25,7%) te zabava (18%), dok se dodatno navode kontekst radnoga mjesta i "osobne potrebe za znanjem".

Prva asocijacija na "trebam informaciju" i kontakt za pronalaženje odgovora:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
prijatelj	1	2,3	1	1,7
kolega	1	2,3	0	0
roditelj	0	0	1	1,7
nastavnik/profesor	1	2,3	2	3,4
internet (forumi, društvene mreže, ...)	16	36,4	19	32,8
knjižnica/informacijski stručnjak	4	9,1	3	5,2
ovisi o konkretnom upitu/problemu	21	47,7	32	55,2
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 25. Prvo prepoznavanje informacijske potrebe

Na potrebu za informacijom gotovo polovica HR ispitanika reagira ovisno o konkretnom upitu, odnosno problemu kao takvom, nešto ih manje pristupa internetu (36,4%), a tek svaki jedanaesti ispitanik odabire knjižnicu, odnosno konsultira informacijskoga stručnjaka. Prepoznavanje informacijske potrebe tek po jednog ispitanika navodi na kontaktiranje prijatelja, kolega ili nastavnika, odnosno profesora, dok se ni jedan od ispitanika ne obraća svojim roditeljima. I većina SR ispitanika prepoznavanje i ostvarenje informacijske potrebe primarno veže uz konkretan upit, odnosno problem (55,2%) a ne osobu ili medij za kojim će posegnuti s ciljem zadovoljenja te potrebe. Među ostalim ispitanicima najviše ih pristupa internetu (32,8%), troje njih odabire knjižnice, odnosno traži pomoć informacijskih stručnjaka, dok ih se tek dvoje konsultira s nastavnikom, odnosno profesorom. Po jedan se ispitanik obraća roditeljima ili prijateljima, a zanimljivo je da ni jedan od ispitanika ne kontaktira svoje kolege.

Kada vam je potrebna informacija, prednost dajete:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
tiskanim izvorima informacija	4	9,1	3	5,2
elektroničkim izvorima informacija	6	13,6	7	12,1
kombiniram tiskane i elektroničke izvore informacija	34	77,3	48	82,8
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 26. Tiskani vs. elektronički mediji

Kombiniranje tiskanih i elektroničkih izvora odabir je velike većine svih ispitanika (77,3% HR, odnosno 82,8% SR ispitanika), dok ostali isključivo koriste samo elektroničke (13,6% HR, odnosno 12,1% SR ispitanika) ili tiskane izvore informacija (9,1% HR, odnosno 5,2% SR ispitanika).

Koje od njih smatrate pouzdanijima?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
tiskane izvore informacija	17	38,6	28	48,3
elektroničke izvore informacija	2	4,5	1	1,7
podjednako tiskane i elektroničke izvore informacija	25	56,8	29	50
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 27. Tiskani vs. elektronički mediji i pouzdanost

Osim što ih većinom zajedno kombiniraju, tiskani i elektronički izvori informacija za najveći su dio ispitanika ujedno i najpouzdaniji (56,8% HR, odnosno 50% SR ispitanika), dok ostali ispitanici pouzdanijima doživljavaju tiskane (38,6% HR, odnosno 48,3% SR ispitanika), odnosno elektroničke izvore informacija (4,5% HR, odnosno 1,7% SR ispitanika).

U potrazi za informacijama najčešće koristite/konzultirate:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
kataloge	19	11,4	8	3,7
kazala	6	3,6	0	0
bibliografije	12	7,2	22	10,1
rječnike	17	10,2	29	13,3
kontrolirane rječnike	7	4,2	8	3,7
leksikone	10	6	12	5,5
enciklopedije	22	13,2	39	17,9
zbornike	8	4,8	12	5,5
web pretraživače	34	20,4	47	21,6
baze podataka	17	10,2	27	12,4
online referentne usluge (usluge knjižnične službe)	15	9	14	6,4
Ukupno (odgovora)	167	100	218	100

Tablica 28. Pomoć pri pretraživanju

Tijekom potrage za informacijama HR ispitanici najčešće posežu za web pretraživačima (20,4%), znatno manje enciklopedijama (13,2%) i katalogizima (11,4%) te bazama podataka i rječnicima (10,2%). Manja je i sklonost korištenju online referentnih usluga, odnosno usluga knjižničnih službi (9%), kao i uporabi bibliografija (7,2%), leksikona (6%) i zbornika (4,8%) te najmanje kontroliranih rječnika (4,2%) i kazala (3,6%). I SR ispitanici najčešće koriste web pretraživače (21,6%) te nešto manje enciklopedije (17,9%), rječnike (13,3%), baze podataka (12,4%) i bibliografije (10,1%). Znatno se manje pristupa

online referentnim uslugama (6,4%), zbornicima i leksikonima (5,5%), a najmanje katalogima i kontroliranim rječnicima (3,7%), dok za kazalima ne poseže nitko od ispitanika.

Vaš su prvi izbor:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
neformalni kanali (usmena predaja, online društvene mreže, internetski forumi)	1	2,3	4	6,9
formalni kanali (službene publikacije, službene web stranice, sredstva javnog priopćavanja)	22	50	23	39,7
kombinacija formalnih i neformalnih kanala	21	47,7	31	53,4
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 29. Formalni vs. neformalni kanali

Formalni informacijski kanali (poput službenih publikacija, web stranica ili sredstava javnoga priopćavanja) odabir su svakog drugog HR ispitanika. Tek ispitanik manje preferira kombinaciju formalnih i neformalnih informacijskih kanala (47,7%), dok samo jedan ispitanik daje prednost neformalnim kanalima (usmenoj predaji, online društvenim mrežama, internetskim forumima i sl.). Formalne informacijske kanale HR ispitanici najčešće koriste za "ozbiljne stvari" (koje zahtijevaju točnost i pouzdanost), većinom vezane uz njihove studentske obveze, dok se neformalnim kanalima uglavnom pristupa zbog zabave, hobija, kupovine, traganja za preporukama i tuđim iskustvima, odnosno alternativnim pristupima i mišljenjima te informacijama koje ne traže verifikaciju, ali i u slučaju žurbe ili nedostupnosti formalnih kanala. Kod SR ispitanika dominira kombiniranje formalnih i neformalnih informacijskih kanala (53,4%) za razliku od manjega dijela njih koji primarno pristupaju formalnim (39,7%), odnosno prednost daju neformalnim kanalima (6,9%). Formalne informacijske kanale SR ispitanici najčešće koriste za potrebe studija i općenito kada je "važna znanstvena potvrda", ali i slučaju potrebe za informacijama od iznimna značaja kojima je neophodan kriterij relevantnosti, točnosti i vjerodostojnosti. Formalne se kanale koristi i za potrebe općeg informiranja ili u slučaju nezadovoljstva neformalnim kanalima za kojima se poseže u svrhu zabave (pisanje bloga, informiranje ili pronalaženje preporuka o knjigama, filmovima, restoranima, ljetovalištima, odnosno društvenim i kulturnim događanjima) i tematiziranja svakodnevice, odnosno iz puke radoznalosti i potrebe za oblikovanjem vlastita ili uvidom u drugačija mišljenja. Neformalni se kanali koriste i za potrebe vezane uz studij, odnosno za neformalno informiranje o ispitima i drugim "tekućim studentskim pitanjima", a isto tako i o temama koje nisu od presudne važnosti ili su strogo osobne prirode te im cilj nije daljnja distribucija. Rijetki su oni ispitanici koji informacijske kanale koriste ovisno o pojedinačnoj potrebi.

Koji web pretraživač najčešće koristite?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
Bing	0	0	0	0
Google	44	100	57	98,3
Yahoo	0	0	0	0
neki drugi	0	0	1	1,7
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 30. Najčešće korišteni pretraživač

Kao web pretraživač ispitanici najčešće koriste Google (s izuzetkom jednoga ispitanika koji navodi korištenje Mozilla Firefoxa, iako se, zapravo, radi o web pregledniku, a ne pretraživaču), dok uporaba Google Scholar i MetaCrawlera nije naročito popularna među ispitanicima.

Koristite li Google Scholar/MetaCrawler?	HR ispitanici				SR ispitanici			
	Google Scholar		MetaCrawler		Google Scholar		MetaCrawler	
		%		%		%		%
često	3	6,8	1	2,3	9	15,5	0	0
ponekad	15	34,1	2	4,5	14	24,1	1	1,7
nikada	21	47,7	28	63,6	16	27,6	25	43,1
nisam siguran/na o čemu je točno riječ	5	11,4	13	29,5	19	32,8	32	55,2
Ukupno (ispitanika)	44	100	44	100	58	100	58	100

Tablica 31. Google Scholar i MetaCrawler

Tako najviše HR ispitanika nikada ne koristi Google Scholar (47,7%), gotovo svaki treći pristupa mu ponekad, odnosno troje njih često, dok petero ispitanika nije sigurno što stoji iza naziva ovog web pretraživača znanstvene literature. Internetski metapretraživač MetaCrawler još je manje popularan među HR ispitanicima koji ga većinom nikada ne koriste (63,6%) ili nisu sigurni o čemu je točno riječ (29,5%), dok dvoje ispitanika MetaCrawleru pristupa ponekad, a tek jedan potvrđuje kako to čini često. Među SR ispitanicima gotovo trećina njih nije sigurna što je Google Scholar ili priznaje da ga nikada ne koristi (27,6%) za razliku od manjega dijela ispitanika koji to čine ponekad (24,1%) ili često (15,5%). Slično je i po pitanju MetaCrawlera koji većini ispitanika nije (dovoljno) poznat (55,2%), dok mu manji dio ispitanika nikada ne pristupa (43,1%). Tek jedan ispitanik ovaj metapretraživač koristi ponekad, a onih koji bi to činili često uopće nema.

Prilikom pretraživanja informacija najčešće koristite:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
slučajno odabrane pojmove	3	4,8	3	3,8
ključne riječi	43	68,3	56	70
fraze/složene izraze	11	17,5	19	23,8
Booleove operatore	6	9,5	2	2,5
Ukupno (odgovora)	63	100	80	100

Tablica 32. Strategije pretraživanja

Propitivanje strategija pretraživanja otkriva kako gotovo svi HR ispitanici (izuzev jednoga) tijekom pretraživanja informacija najčešće posežu za ključnim riječima, dok se znatno manje koriste frazama ili složenim izrazima (17,5%), a najmanje Booleovim operatorima (9,5%) i slučajno odabranim pojmovima (4,8%). I SR ispitanici najčešće posežu za ključnim riječima (70%), mnogo manje za frazama ili složenim izrazima (23,8%), a najmanje koriste slučajno odabrane pojmove (3,8%) i Booleove operatore (2,5%).

Koliko stranica s rezultatima obično pregledavate?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
samo prvu stranicu	3	6,8	8	13,8
prvih nekoliko stranica	29	65,9	35	60,3
većinu stranica	11	25	13	22,4
sve stranice	1	2,3	2	3,4
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 33. Pregled stranica s rezultatima pretraživanja

Nakon što se prikažu rezultati pretraživanja, gotovo dvije trećine HR ispitanika pregledava prvih nekoliko stranica (65,9%), četvrtina ispitanika prestaje s pregledavanjem nakon što provjere većinu stranica, a tek se troje njih zadržava na prvoj stranici, dok samo jedan ispitanik ustraje u pregledu svih stranica s rezultatima. I kod SR ispitanika najviše njih pregledava prvih nekoliko stranica s rezultatima (60,3%), gotovo ih trostruko manje pregledava većinu stranica (22,4%), a znatno se manje ispitanika zadržava samo na prvoj stranici (13,8%). Tek dvoje ispitanika potvrđuje kako uspijeva pregledati sve stranice s rezultatima.

Odustajete od pretraživanja kada:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
nایدete na prvu potrebnu informaciju	12	27,3	12	20,7
iscrpate sve rezultate pretraživanja	26	59,1	42	72,4
ne nایدete na potrebnu informaciju u kraćem vremenu	6	13,6	4	6,9
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 34. Načelo najmanjeg napora

Potragu za informacijama većina ispitanika prekida nakon što se iscrpe svi rezultati pretraživanja (59,1% HR, odnosno 72,4% SR ispitanika), znatno manje njih to čini čim naiđu na prvu potrebnu informaciju (27,3% HR, odnosno 20,7% SR ispitanika), a najmanje ih odustaje od pretraživanja u slučajevima kada na potrebnu informaciju ne nailaze u kraćem vremenu (13,6% HR, odnosno 6,9% SR ispitanika).

Informacije/sadržaje nikako nećete preuzeti ako:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
nisu točni	38	12,3	45	11,4
nisu autentični/vjerodostojni	31	10,1	49	12,4
nisu relevantni	28	9,1	37	9,3
nisu pouzdani	31	10,1	52	13,1
nisu objektivni	21	6,8	32	8,1
nisu stručni	22	7,1	34	8,6
nisu službeni/sa službenih stranica	11	3,6	10	2,5
nisu aktualni	15	4,9	22	5,6
sugestivni su	17	5,5	21	5,3
sadrže predrasude	28	9,1	33	8,3
ne iznose činjenice, nego stavove	26	8,4	27	6,8
autor je nepoznat	18	5,8	12	3
autor je nekvalificiran/nekompentan	19	6,2	21	5,3
izdavač nije ugledan/značajan/kompromitiran je	3	1	1	0,3
Ukupno (odgovora)	308	100	396	100

Tablica 35. Razlozi odbacivanja informacija ili sadržaja

Razlozi odbacivanja pojedinih informacija ili sadržaja implicitno otkrivaju kriterije vrednovanja za kojima se ispitanici povode pri svome odabiru. Tako HR ispitanici kao razlog nepreuzimanja pojedinih informacija ili sadržaja najčešće navode njihovu netočnost (12,3%), a nešto manje neautentičnost, odnosno nevjerodostojnost i nepouzdanost (10,1%) te nerelevantnost i obilježenost predrasudama (9,1%). Većina ispitanika ne prihvaća ni informacije ili sadržaje u kojima se umjesto činjenica iznose stavovi (8,4%), dok svakog drugog ispitanika odbijaju nestručnost i neobjektivnost. Nešto manje od polovice ispitanika razloge odbijanja pronalazi i u izvorima čiji su autori nekvalificirani, odnosno nekompentni (6,2%) ili nepoznati (5,8%) te isto tako i u sadržajima koji se sugestivni (5,5%) ili neaktualni (4,9%). Kao razlozi odbacivanja pojedinih izvora, najmanje su zastupljene informacije ili sadržaji koji nisu službeni, odnosno koji se ne nalaze ili ne potječu sa službenih stranica (3,6%) te oni čiji izdavač nije ugledan, značajan ili je pak kompromitiran (1%).

Kod većine SR ispitanika nepouzdanost informacija ili sadržaja najčešći je razlog njihova nepreuzimanja (13,1% svih odgovora, odnosno 89,7% svih ispitanika), dok su neznatno manje zastupljeni razlozi poput nedostatka autentičnosti, odnosno vjerodostojnosti (12,4%) i točnosti (11,4%). Manje se propituju i nedostatak relevantnosti (9,3%) i stručnosti (8,6%),

kao i postojanje predrasuda (8,3%) i neobjektivnosti (8,1%) pa su kao takvi manje zastupljeni među razlozima odbacivanja pojedinih informacija ili sadržaja. Manje od polovice ispitanika odbija i one izvore u kojima se umjesto činjenica iznose stavovi (6,8%), ali i koji su neaktualni (5,6%), sugestivni ili ih potpisuje nekvalificiran, odnosno nekompetentan autor (5,3%). Razloge odbacivanja pojedinih izvora najmanje uključuju informacije ili sadržaji nepoznatih autora (3%), neslužbenih stranica (2,5%) i od izdavača koji nisu ugledni, značajni ili nekompromitirani (0,3%).

Kao najvažniji kriterij vrednovanja pojedine informacije ili sadržaja većina HR ispitanika na prvo mjesto stavlja točnost, pouzdanost, objektivnost, relevantnost ili vjerodostojnost, dok je ostalim ispitanicima najznačajniji kriterij autora, izvora, jezika, službenosti, znanstvenosti, stručnosti, autentičnosti ili aktualnosti. Za većinu SR ispitanika točnost je najvažniji kriterij vrednovanja, dok manji dio ispitanika izdvaja kriterij točnosti, pouzdanosti, aktualnosti, objektivnosti, nepristranosti, vjerodostojnosti, relevantnosti ili kvalificiranosti autora. Tek po jedan ispitanik najznačajnijim smatra kriterij istinitosti, provjerljivosti ili konstruktivne kritičnosti, dok je jednome ispitaniku najvažniji kriterij dostupnosti (knjižnične građe).

Vodite li računa o autorskim pravima i uvjetima korištenja sadržaja koji namjeravate koristiti? / Koliko često preuzimate pojedini sadržaj bez da navodite autora?	HR ispitanici				SR ispitanici			
	autorska prava		nenavođenje autora		autorska prava		nenavođenje autora	
		%		%		%		%
uvijek	16	36,4	3	6,8	31	53,4	1	1,7
ponekad	18	40,9	4	9,1	20	34,5	9	15,5
rijetko	6	13,6	20	45,5	4	6,9	21	36,2
nikada	4	9,1	17	38,6	3	5,2	27	46,6
Ukupno (ispitanika)	44	100	44	100	58	100	58	100

Tablica 36. Etičko korištenje informacija

O autorskim pravima i uvjetima korištenja nekog sadržaja većina HR ispitanika vodi brigu tek ponekad (40,9%) za razliku od manjega dijela njih koji to čine uvijek (36,4%) ili rijetko (13,6%). Svakom jedanaestom ispitaniku ovaj etičko-pravni aspekt nije bitan, stoga nikada ne vode računa o autorskim pravima i uvjetima korištenja (9,1%). Po pitanju konkretnih radnji, kao što je navođenje autora preuzeta sadržaja, gotovo polovica ispitanika rijetko preuzima pojedini sadržaj bez navođenja autora, nešto ih manje to ne čini nikada (38,6%) za razliku od svakog jedanaestog ispitanika koji to običava činiti ponekad. Samo troje ispitanika potvrđuje kako nikada ne poštuje pravo paterniteta, odnosno pravo autora da

bude "priznat i označen kao autor djela"¹¹⁸, već uvijek preuzima sadržaje bez navođenja autora.

Više od polovice SR ispitanika uvijek vodi računa o autorskim pravima i uvjetima korištenja pojedinih sadržaja (53,4%), znatno manje njih to čini ponekad (34,5%), a svaki jedanaesti ispitanik rijetko. Troje ispitanika potvrđuje kako nikada ne vodi brigu o autorskim pravima i uvjetima uporabe sadržaja koje namjeravaju koristiti. Po pitanju spominjanja autora sadržaja koji preuzimaju, gotovo polovica ispitanika pojedini sadržaj nikada ne preuzima bez navođenja autora (46,6%), nešto ih manje to čini rijetko (36,2%), a znatno manje tek ponekad (15,5%). Samo jedan ispitanik potvrđuje kako uvijek preuzima sadržaje bez navođenja njihovih autora.

Koliko često koristite opciju kopiraj&zalijepi (<i>copy&paste</i>)?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
uvijek	5	11,4	6	10,3
ponekad	19	43,2	25	43,1
rijetko	12	27,3	13	22,4
nikada	8	18,2	14	24,1
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 37. Korištenje opcije *copy&paste*

Opciji kopiraj&zalijepi (*copy&paste*) većina HR ispitanika pribjegava samo ponekad (43,2%), nešto ih manje priznaje da to čini rijetko (27,3%) ili nikada (18,2%), dočim najmanje ispitanika navedenu opciju koristi uvijek (11,4%). Na ovaj se način ponekad i podjednako (u odnosu na HR ispitanike) snalazi i najveći dio SR ispitanika (43,1%), dok gotovo dvostruko manje njih nikada (24,1%) ili rijetko (22,4%) koristi opciju kopiraj&zalijepi. Najmanje ispitanika potvrđuje kako uvijek poseže za navedenom opcijom (10,3%).

Češće postavljate upite/pretražujete sadržaje na:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
materinskom jeziku	4	9,1	17	29,3
stranom jeziku	13	29,5	14	24,1
podjednako na materinskom i stranom jeziku	27	61,4	27	46,6
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 38. Postavljanje upita/pretraživanje sadržaja: materinski vs. strani jezik

¹¹⁸ Iz članka 15. Zakona autorskom pravu i srodnim pravima [Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Državni zavod za intelektualno vlasništvo. URL: http://www.dziv.hr/files/File/zastita/zakon_autorsko_HR.pdf (14. 6. 2015.)]

Kada postavljaju upite ili pretražuju sadržaje većina HR ispitanika to podjednako čini na materinskom i stranom jeziku (61,4%), dok ostali ispitanici značajnu prednost daju stranom pred materinskim jezikom (29,5%). Najmanje je onih koji pri postavljanju upita ili pretraživanju sadržaja češće daju prednost materinskom jeziku (9,1%). I među SR ispitanicima najviše je onih koji podjednako na materinskom i stranom jeziku postavljaju upite ili pretražuju sadržaje (46,6%), dok ostali ispitanici češće daju neznatnu prednost materinskom (29,3%), odnosno stranom jeziku (24,1%).

Ako/kada češće pretražujete na materinskom jeziku, glavni je razlog tome:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
to je jezik koji najbolje razumijem	12	17,6	28	32,6
ne vladam dovoljno dobro stranim jezikom (posebno kada su u pitanju stručni izrazi)	4	5,9	5	5,8
ne moram trošiti vrijeme na prevođenje	19	27,9	14	16,3
prikladnije teme i sadržaji (lokalno/regionalno ograničene teme i sadržaji)	27	39,7	26	30,2
aktualnije teme i sadržaji	4	5,9	9	10,5
kvalitetnije teme i sadržaji	2	2,9	2	2,3
nešto drugo	0	0	2	2,3
Ukupno (odgovora)	68	100	86	100

Tablica 39. Razlozi davanja prednosti materinskome jeziku tijekom pretraživanja

Češće pretraživanje na materinskome jeziku kod HR ispitanika primarno je potaknuto prikladnijim (lokalno i regionalno ograničenim) temama i sadržajima (39,7%), u nešto manjoj mjeri i uštedom vremena s obzirom na to da nije potrebno prevođenje (27,9%), a znatno manje činjenicom kako se radi o jeziku koji ispitanik najbolje razumije (17,6%). Najmanje je potvrđena tvrdnja o nedovoljnom poznavanju stranoga jezika, posebno u kontekstu stručne terminologije te postojanju aktualnijih (5,9%) i kvalitetnijih tema i sadržaja (2,9%), kao razlozima koji ispitanike upućuju na korištenje materinskoga jezika tijekom pretraživanja različitih informacija i sadržaja.

Kod SR ispitanika kriterij (u ovom slučaju bolje) razumljivosti glavni je razlog davanju prednosti materinskome jeziku (32,6%), dok je veća prikladnost (lokalno ili regionalno ograničenih) tema i sadržaja (30,2%) neznatno manje zastupljena kao razlog češćega odabira materinskoga jezika. Značajno je manje potpore tvrdnjama o prednosti nepostojanja potrebe za prevođenjem (16,3%), odnosno prednosti postojanja aktualnijih tema i sadržaja (10,5%) te nedostatku nedovoljno dobrog vladanja stranim jezikom (5,8%) kao razlozima zbog kojih materinski jezik predstavlja najčešći izbor tijekom pretraživanja. Veća kvaliteta tema i sadržaja najmanje je zastupljen razlog davanja prednosti materinskome jeziku, dok se dodatno

navode i praksa "automatskog korištenja materinskog jezika" te studiranje u području koje ima "dovoljno radova i istraživanja na dane teme naših [srbijskih] sveučilišta".

Ako/kada češće pretražujete na stranom jeziku, glavni je razlog tome:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
raznovrsnije teme i sadržaji (globalne teme i sadržaji)	41	30,1	50	32,7
prikladnije teme i sadržaji	15	11	12	7,8
aktualnije teme i sadržaji (primjerice, recentnijih istraživanja)	24	17,6	27	17,6
kvalitetnije teme i sadržaji	26	19,1	23	15
veći izbor autora	29	21,3	39	25,5
nešto drugo	1	0,7	2	1,3
Ukupno (odgovora)	136	100	153	100

Tablica 40. Razlozi davanja prednosti stranome jeziku tijekom pretraživanja

Češće pretraživanje na stranome jeziku kod gotovo je svakog HR ispitanika potaknuto razlozima postojanja raznovrsnijih (globalnih) tema i sadržaja (30,1% svih odgovora, odnosno 93,2% svih ispitanika), a u nešto manjoj mjeri i pristupa većem izboru autora (21,3%) te kvalitetnijim (19,1%) i aktualnijim temama i sadržajima (17,6%) čija je veća prikladnost ujedno i najmanji razlog češćega odabira stranoga jezika (11%). Tek jedan ispitanik dodatno navodi "točnije i opširnije informacije" kao razlog davanja prednosti pretraživanju na stranome jeziku.

Kod SR ispitanika češće pretraživanje na stranome jeziku primarno proizlazi iz veće raznovrsnosti (globalno orijentiranih) tema i sadržaja (32,7% svih odgovora, odnosno 86,2% svih ispitanika), dok su veći izbor autora (25,5%) te aktualnije (17,6%) i kvalitetnije teme i sadržaji (15%) manje zastupljeni kao razlog češćega odabira nematerinskoga jezika. Prikladnije teme i sadržaji, čija se veća prikladnost dodatno pojašnjava zahtjevima samoga "stručnog polja", ali i uvjetima kada "ne postoji informacija na materinskom jeziku", najmanje se potvrđuju kao razlog davanja prednosti pretraživanju na stranome jeziku (7,8%).

Tijekom donošenja odluka većinom se oslanjate na:	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
informacije koje sam/a pronalazim	17	38,6	27	46,6
informacije iz druge ruke	1	2,3	31	53,4
kombiniram oboje ovisno o prirodi pojedine odluke	26	59,1	0	0
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 41. Kontekst donošenja odluka

U procesu donošenja odluka, i ovisno o prirodi pojedine odluke, većina HR ispitanika kombinira informacije koje sami pronalaze s onima koje posredno preuzimaju (59,1%), znatno ih se manje oslanja na informacije do kojih sami dolaze (38,6%), dočim se tek jedan ispitanik ponajviše pouzdava u informacije koje preuzima iz druge ruke (2,3%). Tijekom donošenja odluka većina se SR ispitanika ponajviše oslanja na informacije iz druge ruke (53,4%) za razliku od ostalih ispitanika koji se većinom oslanjaju na sebe, odnosno informacije koje sami pronalaze (46,6%). Niti jedan od ispitanika ne kombinira ova dva pristupa.

Temeljite li svoje odluke na konkretnim saznanjima/relevantnim informacijama?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
u potpunosti	9	20,5	12	20,7
uglavnom	25	56,8	33	56,9
djelomično	6	13,6	10	17,2
nimalo	0	0	0	0
ne mogu procijeniti	4	9,1	3	5,2
Ukupno (ispitanika)	44	100	58	100

Tablica 42. Donošenje odluka u kontekstu konkretnih saznanja/relevantnih informacija

Svoje odluke većina ispitanika obiju skupina uglavnom zasniva na konkretnim saznanjima, odnosno relevantnim informacijama (56,8% HR, odnosno 56,9% SR ispitanika) na temelju kojih pak znatno manji dio ispitanika, u potpunosti (20,5% HR, odnosno 20,7% SR ispitanika) ili tek djelomično (13,6% HR, odnosno 17,2% SR ispitanika), donosi svoje odluke. Najmanje ispitanika potvrđuje kako ne može procijeniti koliko vlastite odluke temelji na konkretnim saznanjima, odnosno relevantnim informacijama, no sigurno je da pritom nastoje ispuniti zahtjev za minimumom konkretnosti i relevantnosti budući da ni jedan ispitanik ne temelji svoje odluke izvan tog konteksta.

U kojim situacijama iznimno pazite da vam se odluke isključivo temelje na konkretnim saznanjima/relevantnim informacijama?	HR ispitanici		SR ispitanici	
		%		%
kada su u pitanju obveze vezane uz studij	34	30,9	53	37,3
kada izlazim na izbore	10	9,1	3	2,1
kada trebam potpisati neki ugovor (npr. za posao, u banci i sl.)	28	25,5	33	23,2
kada trebam nešto kupiti	12	10,9	18	12,7
kada se općenito želim informirati (npr. o zbivanjima u svijetu)	19	17,3	25	17,6
u svim situacijama	7	6,4	10	7
Ukupno (ispitanika)	110	100	142	100

Tablica 43. Odluke u kontekstu konkretnih saznanja/relevantnih informacija

Situacije u kojima je ispitanicima iznimno važno da im se odluke isključivo zasnivaju na konkretnim saznanjima, odnosno relevantnim informacijama ponajviše su definirane samim statusom ispitanika, to jest obvezama vezanima uz studij (30,9% svih odgovora HR, odnosno 37,3% svih odgovora SR ispitanika), a znatno manje potrebama izvan te akademske sfere. Tako se manje iskazuje potreba za isključivim odabirom konkretnih saznanja, odnosno relevantnih informacija u situacijama kada je potrebno donijeti odluke koje se odnose na potpisivanje različitih ugovora (poput ugovora za posao ili s nekom financijskom institucijom), kao i u uvjetima opće potrebe za informiranjem, kupovinom ili konzumiranjem biračkoga prava. Najmanje se potvrđuje nastojanje ispitanika da u svim situacijama svoje odluke bez iznimke temelje na konkretnim saznanjima, odnosno relevantnim informacijama (6,4% svih odgovora HR, odnosno 7% svih odgovora SR ispitanika).

5. RASPRAVA

Odnos prema znanju i vještinama, u uvjetima kada tradicionalni koncepti više ne mogu udovoljiti osobnim potrebama i zahtjevima visokotehnologizirana društva (u kojemu su znanja sve specijaliziranija, odnosno transformiraju se "u sve specifičnije discipline i složenije mreže znanja"¹¹⁹, a čovjek kao radna snaga biva sve zamjenjiviji), u ovome se radu promatra s aspekta određenih socijalno-obrazovnih tradicija i političko-ekonomskih utjecaja, i to u kontekstu donošenja svakodnevnih odluka koje su izložene (i bivaju sve izloženije) "enormnom broju činjenica koje implicitno usmjeruju ponašanje donositelja odluke utječući na sam kontekst u kojem se primaju eksplicitne informacije"¹²⁰. Promjena statusa informacije, odnosno perspektive informacijske okoline u cjelini (koja dobiva svoju virtualnu inačicu stvarnosti u čijem se "online prostoru zajednički stvaraju kapital znanja, socijalni kapital i međusobno zajedništvo"¹²¹), u kojoj pouzdanost i nadzor gube svoj stabilni okvir, izlaže taj redefinirani skup i prostor negativnome kontekstu prijeteći i njih postaviti kao "činitelje isključivanja"^{122, 123}.

S druge strane, poteškoće koje pojedini autori navode u svojim studijama tijekom 1990-ih i 2000-ih (kao što su one koje obuhvaćaju sferu kritičkoga mišljenja i primjene učinkovitih strategija pretraživanja) ukazuju na globalno prisutan manjak vještina u studentske populacije¹²⁴, a što se, usprkos određenom temporalno-spacijalnom odmaku, značajnim dijelom potvrđuje i ovim radom, odnosno kroz rezultate istraživanja pojedinih aspekata (informacijskoga) ponašanja hrvatskih studenata i njihovih kolega iz Srbije¹²⁵. Već se od uvida u prve (pretežito faktografske) podatke može primijetiti niz sličnosti, pa čak i podudarnosti između ovih dviju skupina ispitanika (poglavito po pitanju mobilnosti, socio-ekonomskoga statusa, društvene angažiranosti i građanskoga aktivizma te odnosa prema pojedinim društvenim stavovima, odnosno vrednotama) među kojima većina njih ima završenu gimnaziju te studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, odnosno Filološkom fakultetu u Beogradu s prosječnom vrlo dobrom ocjenom te uglavnom dolaze iz socio-

¹¹⁹ Prema društvima znanja 2007:91

¹²⁰ Šiber 2003:98 prema Downs

¹²¹ Smith 2005:96

¹²² Prema društvima znanja 2007:159

¹²³ Uz to postoji i bojazan kako bi znanje moglo postati eliminatorom "jer je njegovo usvajanje sve veće iskušenje zbog prednosti koje donosi" (Prema društvima znanja 2007:159)

¹²⁴ S. Andretta navodi studije u kojima su ti problemi zabilježeni kod američkih, singapurskih i australskih studenata (usp. Andretta 2005:8-9)

¹²⁵ Oni su za potrebe ovoga rada podijeljeni u dvije skupine u kojima većinu čine osobe ženskoga spola (najviše među ispitanicima iz Srbije koji su u prosjeku ujedno i mlađi od hrvatskih ispitanika).

ekonomski prosječnih¹²⁶ obitelji veoma slične obrazovne strukture¹²⁷. Također najveći dio ispitanika živi u glavnome gradu¹²⁸, dok ostali imaju prebivalište u nekoj od osam županija, odnosno devet upravnih okruga te općenito nisu mobilni, odnosno podjednako dijele iskustvo slabe pokretljivosti (poglavito u kontekstu obrazovanja)¹²⁹. Takvu (ograničenu) pokretljivost slijedi i ograničeni društveni angažman koji je uglavnom određen trenutnim (studentskim) statusom ispitanika koji su stoga uglavnom¹³⁰ upućeni na različite studentske udruge, a manje na ostala udruženja ili organizacije (uključujući i one političke)¹³¹, dočim pitanje građanske participacije otkriva biračku apstinenciju koja je znatnije izražena među ispitanicima iz Srbije. No usprkos osjetnoj društvenoj i građanskoj pasivnosti i u odnosu na (nešto angažiranije i zainteresiranije) hrvatske ispitanike, ispitanici iz Srbije ipak se ističu volonterskim radom te interesom za druge narode i kulture, dok se u kontekstu samoprocjene¹³² izdvajaju poliglotizmom¹³³. Upravo se u toj sferi jezika ponovno otkrivaju sličnosti među ispitanicima koji tijekom pretraživanja informacija većinom posežu za kombiniranjem različitih jezika (doduše, to je kombiniranje nešto zastupljenije kod hrvatskih ispitanika)¹³⁴, a svoj odabir, odnosno davanje prednosti pojedinom jeziku, prilagođavaju pojedinačnom zahtjevu¹³⁵. Kako većinom kombiniraju jezike tijekom pretraživanja, tako u procesu donošenja odluka (i u kontekstu pojedine odluke) ispitanici (no samo hrvatski) kombiniraju i informacije (one koje

¹²⁶ Ovdje valja napomenuti kako nema značajne statističke razlike među ispitanicima koji procjenjuju kako žive iznad ili ispod prosjeka, ali i da su ispitanici iz Srbije znatno skloniji uskraćivanju odgovora (bilo da ne mogu ili ne žele procjenjivati svoj socio-ekonomski status).

¹²⁷ Roditelji većine ispitanika imaju najviše postignuto srednjoškolsko obrazovanje, no za razliku od roditelja hrvatskih ispitanika, svaki roditelj ispitanika iz Srbije ima najmanje završenu osnovnu školu te češće završenu višu ili visoku školu, odnosno fakultet ili akademiju (v. tablicu 3.)

¹²⁸ Pri čemu više hrvatskih ispitanika živi u Zagrebu, nego što ispitanika iz Srbije živi u Beogradu. Međutim, među ispitanicima iz Srbije, i za razliku od hrvatskih ispitanika, ima i studenata iz susjedne države (Crne Gore).

¹²⁹ Njihova su inozemna iskustva uglavnom svedena na putovanja zbog kojih i najčešće (privremeno) napuštaju svoje matične zemlje.

¹³⁰ Istodobno su manjina budući da najveći dio ispitanika nije uopće društveno angažiran.

¹³¹ Hrvatski su ispitanici znatno skloniji sportskim, a ispitanici iz Srbije kulturno-umjetničkim udruženjima. Pritom valja podsjetiti kako se radi o iznimno maloj statističkoj razlici po pitanju angažiranosti (ili barem formalne pripadnosti).

¹³² Kao i svaka druga samoprocjena i ova sa sobom nosi rizike u vidu (ne)vjerodostojnosti i (ne)pouzdanosti te je kao takvu valja uzeti u obzir.

¹³³ Ipak, veoma je izgledno kako je stvaran broj jezika kojima ispitanici zaista vladaju (poglavito u slučaju ispitanika iz Srbije, ali i hrvatskih ispitanika) znatno manji od samoprocijenjena, a što se, uostalom, kasnije i potvrđuje kroz običaj ispitanika iz Srbije da češće postavljaju upite, odnosno pretražuju sadržaje upravo na materinskom (srpskom ili srpskohrvatskom), a ne stranom jeziku.

¹³⁴ Ovdje valja podsjetiti kako značajan broj ispitanika iz Srbije (a koji u procesu pretraživanja informacija nisu skloni kombinirati različite jezike) prednost daju materinskome jeziku, i to višestruko veću u odnosu na hrvatske ispitanike koji su skloniji korištenju stranih jezika (kako kod pretraživanja, tako i u kontekstu komuniciranja s drugima).

¹³⁵ Kao što je vidljivo i iz prethodna poglavlja, odabir stranoga jezika obrazlaže se postojanjem raznovrsnijih (globalnih) tema i sadržaja, odnosno (u slučaju materinskoga jezika), prikladnijih (lokalno ili regionalno ograničenih) tema (kod hrvatskih ispitanika) te najvećom razumljivosti (kod ispitanika iz Srbije). Premda im je taj kriterij razumljivosti najbitniji, tek nekolicina ispitanika (uključujući i hrvatske) potvrđuje problem nedovoljna poznavanja, odnosno vladanja drugim jezikom/jezicima.

sami pronalaze kombiniraju s informacijama koje posredno preuzimaju od drugih) te tu pokazuju veći stupanj samostalnosti (i povjerenja u vlastite mogućnosti i odabire¹³⁶) u odnosu na ispitanike iz Srbije koji su manje skloni donošenju odluka na temelju informacija koje sami pronalaze, ali ih ipak, kao i većina hrvatskih ispitanika, uglavnom zasnivaju na kriterijima relevantnosti i vjerodostojnosti¹³⁷ zbog čega provode svojevrsnu kategorizaciju informacija, a u skladu s time vrše i selekciju informacijskih kanala¹³⁸. Takav je pristup značajno definiran statusom ispitanika, odnosno njihovim informacijskim potrebama koje su nešto više i najčešće vezane uz studentske obveze (ali i zahtjeve za općim informiranjem¹³⁹), a ponajmanje uz kontekst razbibrige i općenito slobodna vremena koje ispitanici uglavnom provode na sličan način (najvećim dijelom uz knjigu ili neznatno manje u virtualnoj sferi) te većinom reagiraju na fenomen znanja koji najčešće doživljavaju u kontekstu moći (kao što je to slučaj kod ispitanika iz Srbije), a znatno manje kao predmet komodifikacije (čemu su skloniji hrvatski ispitanici). Uz to ga i nerijetko izjednačavaju s informacijom koju doživljavaju još i kao poruku ili podatak (kojemu hrvatski ispitanici uglavnom ne pripisuju značenjski kontekst¹⁴⁰), a unatoč razlikama u tumačenju (do kojih primarno dolazi na razini skupine), ispitanici se podjednako doživljavaju snalažljivima u pretraživanju informacija. No njihove pretraživačke navike ne potvrđuju postojanje neke složenije ili barem razrađene strategije za ostvaraj informacijskih potreba¹⁴¹ jer osim što su uglavnom neskloni specijaliziranim web pretraživačima (poput Google Scholar i MetaCrawlera, koji su im ili potpuno ili dijelom nepoznati ili ih nemaju naviku koristiti), ali i uključivanju slobodno uređene internetske enciklopedije Wikipedije u bibliografiju vlastitih radova, te općenito slabo koriste¹⁴² baze podataka, kazala, bibliografije, kontrolirane rječnike i leksikone, najčešće pretražuju uz pomoć Googlea primarno koristeći ključne riječi pri pretraživanju, a koje se najčešće svodi na

¹³⁶ Ipak, u svojim se radovima ponajviše zadržavaju u okvirima parafraziranja, a najmanje iskazuju sklonost analiziranju, interpretiranju i zaključivanju (što pak dominira kod ispitanika iz Srbije).

¹³⁷ Taj je kriterij, ako izuzmemo one ispitanike koji ne mogu procijeniti koliko vlastite odluke temelje na konkretnim saznanjima, odnosno relevantnim informacijama, uvijek uključen u proces donošenja odluka te je kao takav vezan uz pojedine (iznimno važne) situacije u kojima postaje imperativ, a manje je ili znatno manje zastupljen u situacijama izvan te akademske sfere (kod različitih ugovaranja, informiranja, kupovine, glasovanja) pri čemu nema značajnijih odstupanja između hrvatskih ispitanika i ispitanika iz Srbije.

¹³⁸ I pritom povlače relativno oštru granicu između formalnih i neformalnih informacijskih kanala (bilo da ih koriste kao zamjenu, korektiv ili u kombinaciji) pokazujući kako je taj odnos prema informaciji mnogo složeniji no što se čini.

¹³⁹ U slučaju ispitanika iz Srbije informacijska potreba jednako je potaknuta studentskim obvezama i zahtjevom za općim informiranjem.

¹⁴⁰ Isto tako, i za razliku od ispitanika iz Srbije, posjedovanje i upravljanje informacijama manje smatraju ključnim za današnje društvo.

¹⁴¹ Na te potrebe ispitanici većinom jednako reagiraju, odnosno njihove reakcije ovise o konkretnom upitu ili problemu pri čemu najmanje posežu za savjetom profesionalca ili bliske osobe.

¹⁴² Značajnija se razlika pokazuje u češćem korištenju kataloga (u hrvatskih ispitanika) i potpunom izostanku korištenja kazala (kod ispitanika iz Srbije).

pregledavanje prvih nekoliko stranica s rezultatima pretraživanja¹⁴³, dok se profesionalna pomoć¹⁴⁴ i nadalje uglavnom ostavlja po strani. No usprkos tome (relativno oskudnoj uporabi pretraživačkih vještina i alata), ispitanici većinom dijele uvjerenje o tome kako se iznimno dobro snalaze po pitanju zadovoljenja vlastitih informacijskih potreba¹⁴⁵. Ipak, razlozi odbacivanja, odnosno nepreuzimanja informacija ili sadržaja, a što ujedno otkriva kako ispitanici postavljaju vlastite prioritete i kriterije vrednovanja informacija i njihovih izvora, pokazuju postojanje manjih razlika među grupama. Tako hrvatske ispitanike najviše odbija netočnost informacija ili sadržaja, dok je ispitanicima iz Srbije najčešće sporna njihova nepouzdanost¹⁴⁶. Istodobno, pitanje izvora informacija (koje je upravo usko vezano uz aspekt točnosti i pouzdanosti) i za jedne i za druge nije od velika značaja te shodno tome završava u skupini najslabije zastupljenih razloga. I ostali razlozi odbacivanja ili nepreuzimanja pojedinih informacija ili sadržaja veoma su slično zastupljeni kod obje skupine ispitanika, odnosno neznatne su razlike po pitanju dodjeljivanja važnosti pitanju autentičnosti ili točnosti, relevantnosti, objektivnosti, stručnosti, aktualnosti, sugestivnosti, obilježenosti predrasudama i stavovima (umjesto činjenicama) te anonimnosti, kvalificiranosti i kompetentnosti autora. Pritom je zanimljivo primijetiti kako su poštivanju prava autora i uvjeta korištenja skloniji ispitanici iz Srbije koji većinom kontinuirano vode brigu o tom etičko-pravnom aspektu te u skladu s time iznimno rijetko preuzimaju pojedine sadržaje bez navođenja njihovih autora. S druge strane, fenomen pismenosti većina ispitanika uglavnom doživljava kroz posjedovanje kompetencija i vještina koje više ne udovoljavaju sve složenijim zahtjevima suvremena društva (što se potvrđuje i kroz uvjerenje o zaostajanju zajednice za suvremenim tijekovima u području tehnologije), odnosno svodi ga na onu razinu formalnosti i funkcionalnosti koja ispunjava neku određenu (primarno jezičnu) normu otkrivajući tako postojanje određenih poteškoća u percipiranju šireg konteksta (kako ovoga, tako i pojedinih složenijih fenomena). S druge strane, pojam informacijske pismenosti, s kojim se većina ispitanika prvi put susrela tijekom osnovnoga ili srednjoškolskoga obrazovanja, čini se ipak neznatno jasniji hrvatskim ispitanicima koji, osim sitnih jezičnih nedoumica (primarno u području sinonimije) i ne pretjerane orijentiranosti na tehnologiju, pokazuju nešto bolje razumijevanje koncepta i

¹⁴³ Tu dolazi do određena proturječja s obzirom na kasnije tvrdnje većine ispitanika kako potragu za informacijama prekidaju tek nakon što se iscrpe svi rezultati pretraživanja.

¹⁴⁴ U obliku online referentnih usluga, odnosno usluga knjižničnih službi.

¹⁴⁵ Ovdje, dakako, valja uzeti u obzir razinu (ne)pouzdanosti same metode samocjenjivanja i samoprocjenjivanja.

¹⁴⁶ Međutim, kada trebaju izdvojiti samo jedan kriterij, onda je i njima na prvome mjestu upravo pitanje točnosti.

njegove višeslojnosti¹⁴⁷ (a što se ujedno i podudara s većom izloženošću hrvatskih ispitanika temama iz područja informacijske pismenosti u sklopu nastave). No neovisno o prisutnosti takvih tema u nastavi i preciznosti procjene vlastite razine informacijske pismenosti (koju većina ispitanika dijelom pripisuje upravo dosadašnjoj naobrazbi), dominantno je uvjerenje o iznimnoj važnosti toga koncepta za zajednicu, ali i ispitanike same. Ta se važnost primarno definira kroz prednosti koje ispitanici pronalaze u sve većoj dostupnosti informacija i znanja, mogućnostima osobnog i profesionalnog razvoja u kojemu koncept kritičkoga mišljenja te općenito sposobnost upravljanja različitim izazovima zauzimaju značajno mjesto kod tako redefinirana pojedinca, no za razliku od hrvatskih ispitanika, ispitanici iz Srbije takav potencijal informacijske pismenosti značajno pripisuju utjecaju tehnologije, ali i samoj strukturi koncepta i modelima koji iz njega (ne)posredno proizlaze. S druge strane, pojedine se prednosti koncepta istodobno doživljava generatorima njegovih nedostataka: tehnologiju (ali i informacije) percipira se kroz prizmu nepouzdanosti¹⁴⁸ te veže uz pojave asocijalna ponašanja, a veće, odnosno nove mogućnosti pristupa povezuje se s rizicima zlouporabe i problemima neravnopravnosti¹⁴⁹, dok se na nedostatke izvan i oko koncepta te na njegov položaj u društvu¹⁵⁰ značajnije osvrću samo hrvatski ispitanici. Taj je društveni kontekst donekle zanemaren i po pitanju utjecaja informacijske pismenosti na fenomen digitalnoga jaza¹⁵¹, odnosno iznimno malo ispitanika na tu temu uopće oblikuje ikakav stav (bilo da je riječ o nedostatku znanja ili tek mišljenja), dok među onima koji ga ipak kao takva kreiraju dolazi do razlikovanja na razini skupine i pritom prevladavajuće mišljenje jedne skupine¹⁵² postaje posve suprotno dominantnu mišljenju one druge¹⁵³. Ipak pitanje percepcije društva u kojemu ispitanici žive, odnosno doživljaj društvene i političke situacije u zemlji, ponovno otkriva postojanje određenih sličnosti među ispitanicima obiju skupina. Naime i jedni i drugi svoj okoliš uglavnom doživljavaju u negativnom kontekstu (u kojemu gotovo da i nema mjesta percepciji razvijena i prosperitetna društva, napose po pitanju demokracije,

¹⁴⁷ Uz to i nešto češće svoju razinu informacijske pismenosti i informiranosti procjenjuju vrlo dobrom ili izvrsnom, a tu u valja podsjetiti i kako se ispitanici većinom smatraju informiranijima, nego informacijski pismenima.

¹⁴⁸ To se potvrđuje i kroz najmanje pouzdanja u elektroničke izvore informacija zbog čega ih se najčešće kombinira s tiskanim izvorima.

¹⁴⁹ S naglaskom na ekonomski aspekt, odnosno financijsku uvjetovanost.

¹⁵⁰ Oni taj položaj smatraju nepovoljnim i pripisuju ga stanju neupućenosti same javnosti.

¹⁵¹ Većini je ispitanika ovaj fenomen pojmovno poznat (te ga uglavnom ne doživljavaju kao aktualni problem u globalnom kontekstu), no pritom valja uzeti u obzir kako to poznavanje nije posebno provjeravano, odnosno da se radi o samoprocjeni.

¹⁵² Kod hrvatskih ispitanika prevladava mišljenje kako koncept informacijske pismenosti doprinosi smanjenju digitalne nejednakosti.

¹⁵³ Za ispitanike iz Srbije informacijska pismenost pojačava digitalnu nejednakost, odnosno nepovoljno utječe na fenomen digitalnoga jaza.

gospodarstva, tehnologije, kulture ili obrazovanja) s tom razlikom što ga hrvatski ispitanici najčešće doživljavaju korumpiranim i nedovoljno tolerantnim, a ispitanici iz Srbije pravno i financijski nesigurnim te znatno više tranzicijskim (u odnosu na svoje hrvatske kolege). Sličnosti se otkrivaju i kada je u pitanju stav o nedovoljno kulturnoj i obrazovanoj sredini što se dodatno potvrđuje i kroz kritiku obrazovnoga sustava kojemu se, uz ponešto prednosti kao što su dostupnost (s naglaskom na različite oblike) obrazovanja te stjecanje širokog spektra znanja, stavlja na teret zastarjelost programa i općenito tromost sustava, nedovoljnost investiranja, manjkavost organiziranosti, kompetentnosti i strategije te opterećenost neetičnim i nezakonitim radnjama¹⁵⁴. U širem kontekstu, koji nadilazi obrazovni sustav, percepcija vodećeg globalnog problema današnjice donekle razdvaja ispitanike: za razliku od ispitanika iz Srbije, koji podjednako izdvajaju probleme neravnopravnosti, nasilja i ratnih sukoba¹⁵⁵, hrvatski ispitanici dominantno ističu probleme nepotizma i korupcije, ali i siromaštva koje, premda žive u zemlji koja u odnosu na Srbiju ima nižu stopu rizika od siromaštva, doživljavaju znatno većim problemom od svojih srbijanskih kolega. Uz to su, u odnosu na ispitanike iz Srbije koji više vrednuju timski (ali i intelektualni) rad te daju prednost kolektivnim interesima i konzervativnijim nazorima (uključujući nepovjerenje u rodnu ravnopravnost i podržavanje stereotipa), skloniji individualiziranijem pristupu (ponajviše po pitanju osobnih postignuća te u kontekstu vlastite odgovornosti i spremnosti za kritičko promišljanje). Međutim, neovisno o postojanju ovakvih i sličnih (ne)znatnih razlika koje se otkrivaju među ispitanicima obiju skupina¹⁵⁶, ali i uporabi pojedinih indikatora (primarno socio-ekonomskog karaktera), čini se kako nije riječ o dva presudno različita okoliša (što se s jedne strane može tumačiti dijeljenjem istog društveno-političkog prostora, odnosno zajedničkog povijesnog iskustva) u kojima bi koncept informacijske pismenosti mogao poslužiti kao jedno od razlikovnih obilježja, a kao takvo i potencijalno biti referentnom točkom pri kreiranju, razvoju i usklađivanju obrazovnih i inih politika u skladu sa zahtjevima (post)informacijskoga društva.

¹⁵⁴ Pritom valja uzeti u obzir propusnost linije razgraničenja prednosti i nedostataka zbog čega se mnoge prednosti doživljavaju nedostacima ili se iz njih izvode i obratno. Isto tako valja uzeti u obzir i određena proturječja koja se pojavljuju po pitanju konkurentnosti, kompetentnosti i opće dostupnosti obrazovanja svim društvenim skupinama.

¹⁵⁵ Zanimljivo je kako su oni slabije prepoznati upravo od grupe ispitanika s iskustvom odrastanja, odnosno života u poslijeratnoj Hrvatskoj.

¹⁵⁶ Kao što se to pokazuje po pitanju posjedovanja i uporabe pretraživačkih strategija i alata, individualiziranosti pristupa i općenito razumijevanja koncepta informacijske pismenosti. Isto se tako pokazuje i po pitanju šire društvene slike i to kroz prizmu samoprocjene životnoga standarda, društvene angažiranosti i građanskoga aktivizma te različitih uvjerenja i vrijednosnih prosudbi.

6. ZAKLJUČAK

Društvo današnjice podjednako iskazuje i iziskuje "izražene potrebe za informacijama na tehnološki višem nivou"¹⁵⁷, dok istodobno mora izbjeći postati sušto "tehničko društvo"¹⁵⁸ osiromašeno za "socijalni sadržaj i humani lik"¹⁵⁹ u kojemu će se i informacijsko ponašanje svesti na puko "pronalaženje i reproduciranje informacija"¹⁶⁰ ograničeno tendencijom traganja za rješenjima s najmanje uložena napora. To podrazumijeva da, u uvjetima kada se "u suvremenom svijetu [biva] suočen s golemim brojem informacija"¹⁶¹ u kojima ta preopterećenost i zasićenje, potencirani tehnologizacijom (i posljedično sve snažnijim dinamiziranjem) svakodnevna života i različitih izazova koji proizlaze iz takva okružja, dovode do krize i problema¹⁶², postaje neophodnim redefinirati ciljeve i vještine (među kojima koncept kritičkoga mišljenja, koji "podrazumijeva svijest o tome da su informacije formirane i dostupne na različite načine, da su organizirane pomoću određenih tehnika, da služe različitim interesima, da imaju različitu vrijednost"¹⁶³, ostvaruje izvjesnu prednost) te biti usmjeren ka cjeloživotnom usvajanju znanja. Te se redefinicije nastoje ostvariti inauguracijom koncepta koji u formi "sredstva osobnog osnaživanja"¹⁶⁴ svim "neovisnim tražiteljima istine"¹⁶⁵ može osigurati stvaranje, a ne samo reproduciranje činjenica i pojava oko sebe. Ipak, pretpostavka da se taj koncept može transformirati u neku vrstu razlikovna obilježja među dvama društvima, odnosno dvjema državama koje su se relativno nedavno izdvojile iz zajedničke prethodnice, nije potvrđena s obzirom na to da se nijedan okoliš nije pokazao presudno različitim (na način da bi se jedan značajnije istaknuo pred drugim te kao takav mogao biti smatran naprednijim i perspektivnijim, a potom i doveden u korelaciju s višim razinama pismenosti). No pretpostavka o mogućnosti inauguracije novoga obilježja nije ni posve odbačena s obzirom da kao takva još uvijek može biti propitivana u uvjetima postojanja, odnosno pronalaska bitno različitih socio-ekonomskih, kulturoloških i obrazovnih okoliša pa i, kao što je već ranije napomenuto, poslužiti kao referentna točka (ali i kao

¹⁵⁷ Stefanović 2008:450

¹⁵⁸ Zdravković 2008:228

¹⁵⁹ Zdravković 2008:228

¹⁶⁰ Collier Kuhlthau 2005:232

¹⁶¹ Šiber 2003:98 prema Downs

¹⁶² To uključuje i nerazumijevanje nekih temeljnih pojmova i ideja (primjerice, izjednačavanje, odnosno nerazlikovanje podataka od informacija ili informacijske od informatičke pismenosti) ili općenito nesnalaznje u izmijenjenim (sve tehnologiziranim) uvjetima.

¹⁶³ Grujin 2008:157

¹⁶⁴ Presidential Committee on information literacy : final report. // American Library Association. 10. 1. 1989. URL: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (14. 6. 2015.).

¹⁶⁵ Presidential Committee on information literacy : final report. // American Library Association. 10. 1. 1989. URL: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (14. 6. 2015.).

indikator; dakle, u dualnoj ulozi) u kontekstu oblikovanja različitih politika te odgovornog i učinkovitog donošenja odluka u skladu s potrebama i zahtjevima (post)informatijskoga društva.

7. LITERATURA

1. **Alexander, G.** Pet kriterijuma za procenu informacionih resursa. // Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen. Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 13-15.
2. **Andretta, S.** Information literacy : a practitioner's guide. Oxford ; New Hampshire : Chandos Publishing, 2005.
3. **Basili, C.** Theorems of information literacy : a mathematical-like approach to the discourse of information literacy. // Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen. Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 45-67.
4. Beacons of the information society : the Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning. // The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). 26. 1. 2015. URL: <http://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy> (10. 6. 2015.).
5. **Brković, M.** Informaciona pismenost, doživotno učenje i savremeno bibliotekarstvo. // Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen. Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 79-98.
6. **Buble, M.** Modeli menadžmenta inherentni poduzeću 21. stoljeća. / Menadžment, vodstvo i organizacija u 21. stoljeću / uredila Ivona Vrdoljak. Dubrovnik : Sveučilište u Dubrovniku, 2014. Str. 1-37
7. **Castells, M.** Informacijsko doba : ekonomija društvo, kultura. Sv. 1, Uspom umreženog društva. Zagreb : Golden Marketing, 2000.
8. **Collier Kuhlthau, C.** Kuhlthau's information search process. // Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne. Medford : Information Today, 2005. Str. 230-234.
9. Country profiles : Croatia. // Unesco Institute for Statistics. URL: <http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=HRV®ioncode=40530> (30. 6. 2015.).
10. Country profiles : Serbia. // Unesco Institute for Statistics. URL: <http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=SRB®ioncode=40530> (30. 6. 2015.).

11. Državni proračun Republike Hrvatske za 2015. godinu i projekcije za 2016. i 2017. godinu. // Narodne novine. URL: [90020](#) (14. 6. 2015.).
12. Erasmus+ : novi program Europske unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport za razdoblje 2014.-2020. // Agencija za mobilnost i programe EU. URL: <http://mobilnost.hr/index.php?id=784> (14. 6. 2015.).
13. Etnički mozaik Srbije : prema podacima popisa stanovništva 2002. // Republički zavod za statistiku. URL: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2002/pdf/G20024061.pdf> (20. 6. 2015.).
14. Filozofski fakultet. // Univerzitet u Beogradu. URL: <http://www.bg.ac.rs/files/sr/upis/osn-i-integr-akademske/FZF-upis-2015.pdf> (5. 7. 2015.).
15. **Grujin, A.** Informaciona pismenost i doživotno učenje: uloga informaciono-referalnog centra. // Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen. Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 153-163.
16. **Hjørland, B.** The socio-cognitive theory of users situated in specific contexts and domains. // Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne. Medford : Information Today, 2005. Str. 339-343.
17. **Ignjatović-Popović, I.** Kriterijumi evaluacije u procesu nabavke publikacija u javnim bibliotekama. // // Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen. Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 239-246.
18. Information Literacy Competency Standards for Higher Education. // American Library Association. URL: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf> (16. 6. 2015.).
19. Kompetencija. // Hrvatski enciklopedijski rječnik / urednici Ranko Matasović, Ljiljana Jojić. Zagreb : Novi Liber, 2002.
20. Kontigenti stanovništva po gradovima/općinama : popis 2001. // Državni zavod za statistiku. URL: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_02/H01_01_02.html (20. 6. 2015.).

21. Kontigenti stanovništva po gradovima/općinama : popis 2011. // Državni zavod za statistiku. URL: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html (20. 6. 2015.).
22. **Lampe, J. L.** Montenegro. // Britannica. URL: <http://www.britannica.com/place/Montenegro> (15. 6. 2015.).
23. **Lampe, J. L.** Serbia. // Britannica. URL: <http://www.britannica.com/place/Serbia> (15. 6. 2015.).
24. **Lau, J.** Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija, recenzirano 30. srpnja 2006. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
25. Literacy day. // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <http://www.unesco.org/new/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/literacy-day/> (17. 6. 2015.).
26. **Lowe, C. A.** Big6 skills for information literacy. // Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne. Medford : Information Today, 2005. Str. 63-68.
27. **Malović, S.** Mediji i izbori : manipulacije jače od regulative. // Politička misao 40, 4(2003), 43-50.
28. **Miwa, M.** Bandura's social cognition. // Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne. Medford : Information Today, 2005. Str. 54-57.
29. **Nadrjljanski, Đ.** Informatička pismenost i informatizacija obrazovanja. // Informatologija. 39,4(2006), str. 262-266.
30. Natječaj za mobilnost studenata u svrhu stručne stranke u okviru Programa Erasmus + Ključne aktivnosti 1 u akademskoj godini 2015./16. = 1 krug. // Sveučilište u Zagrebu. URL: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Suradnja/Medunarodna_razmjena/Studenata/Erasmus_SMP/2015_2016/Natjecaj_SMP_E_final_09062015.pdf (5. 7. 2015.)
31. Pedeset osam godina : zavod za sport i medicinu sporta Republike Srbije. // Zavod za sport i medicinu sporta Republike Srbije. URL: <http://www.rzsport.gov.rs/download/file/rodjendan%20mediji/Katalog%20final%20smanjen%283%29.pdf> (20. 6. 2015.).
32. **Pickering Thomas, N.** Possibilities and problems : possibilities and problems for information seekers within a virtual information landscape : what research reveals

- about students use of electronic and internet resources. // *Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen.* Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 389-412.
33. Podaci : aktuelni pokazatelji. // Republika Srbija, Republički zavod za statistiku. URL: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=2> (30. 6. 2015.).
34. Popis 1991. : stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti i površina naselja. // Republički zavod za statistiku. URL: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914018.pdf> (20. 6. 2015.).
35. Prema društvima znanja / UNESCO-ovo svjetsko izvješće. Zagreb : Educa, 2007.
36. Presidential Committee on information literacy : final report. // American Library Association. 10. 1. 1989. URL: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (14. 6. 2015.).
37. Prvi rezultati. // Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: <http://www.dzs.hr/> (30. 6. 2015.).
38. **Sečić, D.** Informacijska služba u knjižnici. Rijeka : Naklada Benja, 1995.
39. **Smith, M.; Welser, H. T.** Collective action dilemma. // *Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne.* Medford : Information Today, 2005. Str. 94-98.
40. **Sonnenwald, D. H.** Information horizons. // *Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne.* Medford : Information Today, 2005. Str. 191-197.
41. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu : popis 2011. // Državni zavod za statistiku. URL: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_32/h01_01_32_RH.html (20. 6. 2015.).
42. **Stefanović, M.** Pre i posle interneta. // *Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen.* Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 445-463.
43. Strategija i akcijski plan obrazovanja odraslih. // Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. URL: public.mzos.hr/fgs.axd?id=11253 (14. 6. 2015.).
44. **Šiber, I.** Tri klasična pristupa istraživanju ponašanja birača. // *Politička misao* 40, 2(2003), 88-103.

45. Školska sprema, pismenost i kompjuterska pismenost : podaci o opštinama i gradovima. // Republički zavod za statistiku. URL: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Skolska%20sprema,%20pismenost%20i%20kompjuterska%20pismenost-Educational%20attainment,%20literacy%20and%20computer%20literacy%20.pdf> (20. 6. 2015.).
46. **Špiranec, S.; Banek Zorica, M.** Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta, 2008.
47. The Hamburg declaration on adult learning. // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/declaeng.htm> (17. 6. 2015.).
48. The Prague declaration : "towards an information literate society". // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/PragueDeclaration.pdf> (14. 6. 2015.).
49. The world factbook : Croatia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html> (20. 6. 2015.).
50. The world factbook : Serbia. // Central Intelligence Agency. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> (20. 6. 2015.).
51. Upravni okruzi. // Uprava za zajedničke poslove republičkih organa. URL: <http://www.uzzpro.gov.rs/latinica/upravni-okruzi.html> (1. 7. 2015.).
52. Upute o postupku upisa. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. URL: <http://upisi.ffzg.unizg.hr/upute-za-upis.html> (5. 7. 2015.).
53. **Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.** 1980. Zagreb: Narodne novine.
54. **Vitković, B.** Znanje – imperativ savremenog društva. // Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen. Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 99-112.
55. **Williamson, K.** Ecological theory of human information behavior. // Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne. Medford : Information Today, 2005. Str. 128-132.

56. **Young Rieh, S.** Cognitive authority. // Theories of information behavior / Fisher, Karen E.; Erdelez, Sanda; McKechnie, Lynne. Medford : Information Today, 2005. Str. 83-87.
57. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Državni zavod za intelektualno vlasništvo. URL: http://www.dziv.hr/files/File/zastita/zakon_autorsko_HR.pdf (14. 6. 2015.).
58. Zakon o budžetu Republike Srbije za 2015. godinu. // Paragraf. URL: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_budzetu_republike_srbije_za_2015_godinu.html (14. 6. 2015.).
59. Zakon o obrazovanju odraslih. // Zakon.hr. URL: <http://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih> (14. 6. 2015.).
60. Zakon o visokom obrazovanju. // Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. URL: www.mpn.gov.rs/images/content/prosveta/pravna_akta/ZAKON_O_VISOKOM_OBRADOVANJU.doc (14. 6. 2015.).
61. **Zdravković, Z.** Uticaj tehnologije na razvoj informacione pismenosti. // Informaciona pismenost i doživotno učenje / Vraneš, Aleksandra; Marković, Ljiljana; Alexander, Gwen. Beograd : Filološki fakultet : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2008. Str. 203-230.

8. PRILOZI (anketni obrazac)

Informacijska pismenost studenata kao (ne)razlikovno obilježje u kontekstu pripadnosti različitom socio-ekonomskom i obrazovnom okolišu

O anketi:

Ova je anketa dio istraživanja o pojedinim aspektima informacijskoga ponašanja u kontekstu donošenja odluka u akademskom i građanskom djelovanju u uvjetima određenih društveno-ekonomskih i obrazovnih okolnosti, mogućnosti i tradicija te prepoznavanja i uporabe suvremenih koncepata, kompetencija i fenomena s naglaskom na fenomen informacijske pismenosti.

Anketa je anonimna, namijenjena studentima koji studiraju u Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji te Vas molimo da na pitanja odgovorite krajnje iskreno i samostalno, oslanjajući se prvenstveno na vlastitu prosudbu. Anketa je podijeljena u tri tematska bloka i sastavljena od pitanja otvorenoga i zatvorenoga tipa, a provodi se za potrebe izrade diplomskoga rada na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu pod mentorstvom dr. sc. Sonje Špiranec.

[Označite križićem i/ili nadopunite]

I. OSNOVNI PODACI

1. Spol

- muški
 ženski

2. Dob

3. Materinski jezik.

4. Strani jezici kojima vladate.

5. Mjesto trajnog boravka (na praznu crtu unesite naziv grada/mjesta/države u kojima imate trajno boravište).

6. Izvan zemlje rođenja imate iskustvo (možete označiti više odgovora):

- života/odrastanja
 školovanja
 rada
 samo putovanja
 nemam nikakvo iskustvo

7. Naziv srednje škole koju ste završili (obvezno navedite grad i državu).

8. Naziv fakulteta koji pohađate (obvezno navedite grad i državu).

9. Vaša prosječna ocjena na fakultetu.

10. Najviše postignuto obrazovanje oca i majke.

Otac

- fakultet/akademija
- viša ili visoka škola
- srednja škola
- osnovna škola
- nepotpuna ili bez osnovne škole

Majka

- fakultet/akademija
- viša ili visoka škola
- srednja škola
- osnovna škola
- nepotpuna ili bez osnovne škole

11. Vaš socioekonomski status:

- iznad prosjeka
- prosječan
- ispod prosjeka
- ne mogu odrediti/ne želim odgovoriti

12. Kod kuće imate (možete označiti više odgovora):

- osobno računalo
- pristup internetu
- ništa od navedenog

13. Član ste (možete označiti više odgovora):

- studentske udruge
- sportske udruge/kluba
- kluba obožavatelja
- dobrovoljnog vatrogasnog društva
- kulturno-umjetničke organizacije
- političke stranke
- ništa od navedenog

14. Na izbore:

- izlazim redovito
- izlazim ponekad
- ne izlazim uopće

15. Označite tvrdnje s kojima se slažete/točne su.

- redovito gledam televiziju
- redovito slušam radio
- čitam novine
- čitam časopise
- čitam knjige (koje nisu vezane uz studijske obveze)
- pratim internetske portale
- pišem blog
- sudjelujem na internetskim forumima
- imam korisnički račun na Facebooku
- imam korisnički račun na Twitteru
- koristim usluge internetskog bankarstva
- aktivno pratim politička zbivanja
- aktivno pratim kulturna događanja
- proučavam druge kulture
- družim se s pripadnicima drugih naroda
- redovito komuniciram na drugim jezicima
- sudjelujem u javnim prosvjedima
- sudjelujem u peticijama
- volontiram

16. Označite tvrdnje s kojima se slažete.

- intelektualni rad društveno je važniji od fizičkoga rada
- timski rad kvalitetniji je od individualnog rada
- ravnopravnost muškaraca i žena idealistički je pogled na svijet
- žene su sklonije kompromisima
- muškarci su uspješniji lideri
- pravila/propise treba poštivati i kada su štetni po pojedinca/kolektiv
- savjest uvijek treba biti ispred poslušnosti
- neke su etničke grupe sklonije devijantnom ponašanju (npr. laganju, krađi, nasilju ...)
- etički su principi važniji od pitanja egzistencije
- interes grupe važniji je od vlastitih interesa
- svaki je odnos primarno hijerarhijski
- svatko je kovač svoje sreće
- dogovor je uvijek moguć
- kritiku treba izbjegavati
- nagrade su važnije od novca
- znanje je moć
- znanje je roba

II. DRUŠTVO I PISMENOST

1. Vaša definicija pismenosti.

2. Vaša definicija informacijske pismenosti.

3. Kada ste prvi put čuli za pojam informacijska pismenost (npr. u školi, od roditelja, prijatelja, kolega, u medijima...)?

4. Jeste li u sklopu nastave obrađivali teme iz područja informacijske pismenosti?

- DA
- NE
- ne sjećam se

5. Ocijenite važnost informacijske pismenosti za današnje društvo.

- ključna
- izuzetno važna
- donekle važna
- ni važna ni nevažna
- nevažna

6. Ocijenite važnost informacijske pismenosti za vas osobno.

- ključna
- izuzetno važna
- donekle važna
- ni važna ni nevažna
- nevažna

7. Koje su po vama dobre strane informacijske pismenosti?

8. Koje su po vama loše strane informacijske pismenosti?

9. Ocijenite svoju razinu informacijske pismenosti.

- izvrsna
- vrlo dobra
- dobra
- slaba
- nezadovoljavajuća
- ne mogu procijeniti

10. Koliko je toj razini pismenosti pomogla dosadašnja naobrazba?

- isključivo
- dijelom
- nimalo
- ne mogu procijeniti

11. Ocijenite svoju razinu informiranosti.

- izvrsna
- vrlo dobra
- dobra
- slaba
- nezadovoljavajuća
- ne mogu procijeniti

12. Znete li što je digitalni jaz?

- DA
- NE
- nisam siguran/na

13. Smatrate da ga koncept informacijske pismenosti ...

- pojačava
- smanjuje
- ne znam
- nemam mišljenje

14. Smatrate da je zemlja/društvo u kojemu živite (možete označiti više odgovora):

- demokratski razvijeno
- ekonomski prosperitetno
- društvo znanja
- štiti kulturnu raznolikost
- razvija interkulturni dijalog
- još uvijek u tranziciji
- visoko ideologizirano
- visoko tehnologizirano
- besperspektivno
- korumpirano
- nedovoljno tolerantno
- nedovoljno kulturno
- nedovoljno obrazovano
- nesigurno (pravno, financijski, ...)

15. Dobre strane obrazovnog sustava u vašoj zemlji?

16. Loše strane obrazovnog sustava u vašoj zemlji?

17. Što je po vama općenito najveći problem današnjega društva (u globalnom smislu)?

- siromaštvo
- neravnopravnost
- diskriminacija
- stanje pismenosti
- stanje obrazovanosti
- nezaposlenost
- digitalni jaz
- nepotizam i korupcija
- nacionalizam
- rasizam/antisemitizam
- asimilacija
- trgovina ljudima
- nasilje i ratni sukobi
- ništa posebno
- nešto drugo (navedite što) _____

III. INFORMACIJE I OSOBNE ODLUKE

1. Vaša definicija informacije.

2. Ocijenite važnost posjedovanja i upravljanja informacijom za današnje društvo.

- ključna
- izuzetno važna
- donekle važna
- ni važna ni nevažna
- nevažna

3. Koliko vam je načina citiranja poznato?

- jedan
- dva
- više
- nijedan potpuno
- nijedan

4. U svojim seminarskim (i drugim) radovima najčešće:

- citiram
- parafraziram
- analiziram

- interpretiram
- opisujem
- zaključujem

5. Vaš popis literature po jednom seminarskom radu obično broji?

- do 5 bibliografskih jedinica
- od 6 do 10 bibliografskih jedinica
- više od 10 bibliografskih jedinica

6. Uključuje li on i Wikipediju?

- uvijek
- često
- ponekad
- nikada

7. Znete li uvijek kako i gdje tražiti potrebnu informaciju (pri čemu 5 označava uvijek, a 1 rijetko)?

- 5
- 4
- 3
- 2
- 1

8. Vaša potreba za informacijom najčešće je vezana uz:

- studijske obveze
- opći edukacijsko-istraživački interes
- opće informiranje
- zabavu
- nešto drugo (navedite što) _____

9. Prva asocijacija na „trebam informaciju“ i kontakt za pronalaženje odgovora:

- prijatelj
- kolega
- roditelj
- nastavnik/profesor
- internet (forumi, društvene mreže, ...)
- knjižnica/informacijski stručnjak
- ovisi o konkretnom upitu/problemu

10. Kada vam je potrebna informacija, prednost dajete:

- tiskanim izvorima informacija
- elektroničkim izvorima informacija
- kombiniram tiskane i elektroničke izvore informacija

11. Koje od njih smatrate pouzdanijima?

- tiskane izvore informacija
- elektroničke izvore informacija
- podjednako tiskane i elektroničke izvore informacija

12. U potrazi za informacijama najčešće koristite/konzultirate:

- kataloge
- kazala
- bibliografije
- rječnike
- kontrolirane rječnike
- leksikone
- enciklopedije
- zbornike
- web pretraživače
- baze podataka
- online referentne usluge (usluge knjižnične službe)

13. Vaš su prvi izbor:

- neformalni kanali (usmena predaja, online društvene mreže, internetski forumi)
- formalni kanali (službene publikacije, službene web stranice, sredstva javnog priopćavanja)
- kombinacija formalnih i neformalnih kanala

14. Kada koristite formalne, a kada neformalne kanale? Navedite barem jedan primjer.

15. Koji web pretraživač najčešće koristite?

- Bing
- Google
- Yahoo
- neki drugi (navedite koji) _____

16. Koristite li Google Scholar?

- često
- ponekad
- nikada
- nisam siguran/na o čemu je točno riječ

17. Koristite li MetaCrawler?

- često
- ponekad
- nikada
- nisam siguran/na o čemu je točno riječ

18. Prilikom pretraživanja informacija najčešće koristite:

- slučajno odabrane pojmove
- ključne riječi
- fraze/složene izraze
- Booleove operatore

19. Koliko stranica s rezultatima obično pregledavate?

- samo prvu stranicu
- prvih nekoliko stranica
- većinu stranica
- sve stranice

20. Odustajete od pretraživanja kada:

- naiđete na prvu potrebnu informaciju
- iscrpate sve rezultate pretraživanja
- ne naiđete na potrebnu informaciju u kraćem vremenu

21. Informacije/sadržaje nikako nećete preuzeti ako:

- nisu točni
- nisu autentični/vjerodostojni
- nisu relevantni
- nisu pouzdani
- nisu objektivni
- nisu stručni
- nisu službeni/sa službenih stranica
- nisu aktualni
- sugestivni su
- sadrže predrasude
- ne iznose činjenice, nego stavove
- autor je nepoznat
- autor je nekvalificiran/nekompetentan
- izdavač nije ugledan/značajan

22. Koji je za vas najvažniji kriterij vrednovanja neke informacije/sadržaja?

23. Vodite li računa o autorskim pravima i uvjetima korištenja sadržaja koji namjeravate koristiti (u bilo koju svrhu)?

- uvijek
- ponekad
- rijetko
- nikada

24. Koliko često preuzimate pojedini sadržaj bez da navodite autora?

- uvijek
- ponekad
- rijetko

nikada

25. Koliko često koristite opciju kopiraj&zalijepi (*copy&paste*)?

- uvijek
 ponekad
 rijetko
 nikada

26. Češće postavljate upite/pretražujete sadržaje na:

- materinskom jeziku
 stranom jeziku
 podjednako na materinskom i stranom jeziku

27. Ako/kada češće pretražujete na materinskom jeziku, glavni je razlog tome (možete označiti više odgovora):

- to je jezik koji najbolje razumijem
 ne vladam dovoljno dobro stranim jezikom (posebno kada su u pitanju stručni izrazi)
 ne moram trošiti vrijeme na prevođenje
 prikladnije teme i sadržaji (lokalno/regionalno ograničene teme i sadržaji)
 aktualnije teme i sadržaji
 kvalitetnije teme i sadržaji
 nešto drugo _____

28. Ako/kada češće pretražujete na stranom jeziku, glavni je razlog tome (možete označiti više odgovora):

- raznovrsnije teme i sadržaji (globalne teme i sadržaji)
 prikladnije teme i sadržaji
 aktualnije teme i sadržaji (primjerice, recentnijih istraživanja)
 kvalitetnije teme i sadržaji
 veći izbor autora
 nešto drugo _____

29. Tijekom donošenja odluka većinom se oslanjate na:

- informacije koje sam/a pronalazim
 informacije iz druge ruke
 kombiniram oboje ovisno o prirodi pojedine odluke

30. Temeljite li svoje odluke na konkretnim saznanjima/relevantnim informacijama?

- u potpunosti
 uglavnom
 djelomično
 nimalo
 ne mogu procijeniti

31. U kojim situacijama iznimno pazite da vam se odluke isključivo temelje na konkretnim saznanjima/relevantnim informacijama (možete označiti više odgovora)?

- kada su u pitanju obveze vezane uz studij
- kada izlazim na izbore
- kada trebam potpisati neki ugovor (npr. za posao, u banci i sl.)
- kada trebam nešto kupiti
- kada se općenito želim informirati (npr. o zbivanjima u svijetu)
- u svim situacijama

9. SAŽETAK

U radu se analizira informacijsko i šire društveno ponašanje (odnosno njegovi pojedini aspekti) te propituju stavovi odabrane skupine studenata iz Hrvatske i Srbije s ciljem utvrđivanja različitosti između dvaju socio-ekonomskih, kulturoloških i obrazovnih okoliša kojima ispitanici pripadaju te mogućnost uspostave koncepta informacijske pismenosti kao svojevrsnog razlikovnog obilježja izvedenog iz tih potencijalno postojećih razlika. Za te je potrebe, osim uključivanja službenih statističkih podataka te kraćeg povijesnog pregleda s naglaskom na ključne pojmove i složenije koncepte primarno tercijarne razine (kao dijela teorijske potpore radu), kreiran i anketni upitnik kombiniranoga tipa podijeljen u tri tematska bloka kako bi se dobio uvid u pojedine akademske i građanske aktivnosti, osobne predodžbe, (samo)definiranja i (samo)procjene u kontekstu donošenja odluka, odnosno uporabe informacija i (posredno) znanja u odnosu na prepoznavanje i primjenu suvremenih koncepata, kompetencija i fenomena te pripadnost određenoj tradiciji, odnosno sredini i njezinim osobitostima. Prikaz rezultata slijedi rasprava, dok zaključak otvara prostor i poticaj za buduće analize, odnosno potrage za okolišima i tradicijama u kojima će pretpostavka o mogućnosti inauguriranja novoga obilježja, kao svojevrsna indikatora stanja pismenosti, ali i kao referentne točke u kontekstu donošenja odluka i oblikovanja različitih strategija i politika (s naglaskom na one obrazovne), konačno biti potvrđene ili odbačene.

Ključne riječi: pismenost, informacijska pismenost, informacija, znanje, obrazovanje, socio-ekonomski aspekti, studenti, Hrvatska, Srbija